Ціна: 40 центів

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК

РІК VIII ЛИПЕНЬ - СЕРПЕНЬ — 1957 — JULY - AUGUST Ч. 90 - 91

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

НА ПЕРШІЙ СТОРІНЦІ ОБКЛАДИНКИ:

Іван Федорович Розгін з батьками під рідною хатою в с. Куманові на Поділлі в 1930.

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Степенко, П., Рочестер, Н. Й. США (Соняшник)	10
Бондаренко А., Лондон, Англія	5
Криволап С., Аделаїда, Австралія	4
Завертайло Д., Чікаго, Ілл., США	1
Мельник Л., Торонто, Онт., Канада	1
Жижар О., Порт Пірі, Півд. Австралія	1
Копил Петро, Торонто, Канада	1
Китаста Галина, Детройт, Міч. США	1
Куриленко О., Сидней, Австралія	1

"НОВІ ДНІ"

Універсальний ілюстрований місячник.

Видає в-во "Нові Дні", головний редактор П. Волиняк.

Умови передплати:

Канада — річна: $3.00, піврічна: $1.75
США — річна: $3.50. — піврічна: $2.00 американських.

Зміна адреси: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками).

Замовлення і гроші слати на адресу:
NOWI DNI, Box 452, Term. "A"
Toronto, Ontario, Canada.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Анґлії:
A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London, W. 11, England
Передплата: річна — 1½ фунта.

В Австралії:
S. Krywolap, Box 1586 M, G. P. O. Adelaide, South Australia
Передплата: річна — 1½ фунта.

В Арґентині:
"Peremoha", 25 de Mayo 479 (26), Buenos Aires, Argentina
Передплата: річна 25 пезів, піврічна 15 пезів

"NOWI DNI", a Ukrainian Monthly.
Editor: Petro Wolyniak.
Address:
Nowi Dni, Box 452, Term. "A", Toronto, Ont., Canada

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛІВ ЖЕРТВУВАЛИ:

Бутовський Семен, Філаделфія, США	1.50
Кулиняк Петро, Берривіл, Арк., США	1.50
Подворняк М., Вінніпеґ, Манн., Канада	1.00
Белендюк М., Нью Йорк, США	1.00
Решетник Петро, Чікаго, США	1.00
Шимко Василь, Торонто, Канада	1.00
Скубій Г., Тулли, Австралія	10 шіл.
Словачевська М., Аделаїда, Австралія	10 шіл.

Сердечно дякуємо всім за допомогу в поширенні і розбудові журналів!

ПРОХАННЯ ДО ВСІХ ЧИТАЧІВ:

1. Негайно повідомляти про зміну адреси.

2. Коли не хочете далі передплачувати, то негайно повідомте, бо без повідомлення сталим передплатникам журнал шлемо, хоч вони й не заплатили вчасно. На жаль, не всі при відмові повідомляють, а це дуже бажано, хочби тому, щоб зберегти найкращу згадку про такого порядного читача.

3. Якщо журнал десь загубиться на пошті чи прийде у пошкодженому вигляді, то повідомте — зараз же вишлемо другий примірник.

4. Що треба вчасно відмовляти передплату, то й не нагадуємо, бо читачі й самі це добре знають і величезна більшість їх так і робить, за що сердечно дякуємо. На вашій наліпці поруч з Вашим прізвищем стоїть якесь число: то останнє число журналу, яке у вас заплачене. Перевірте самі, чи Ви заплатили наперед, чи вже винні. Писати нагадування про віднову не будемо, бо нема часу: кожен сам бачить на наліпці. Чергове число журналу позначується на першій стор. обкладинки, праворуч.

5. Це число відпускне — за місяці липень і серпень.

Не гнівайтесь за цю перерву, і не думайте, що Волиняк полінувався і вирішив цілий місяць у якомусь озері своє праведне тіло мочити. На жаль, так не буде; як я перевидам за цей місяць читанку "Лани" (якої нема в продажу вже понад півтора року, бо нема защо перевидати), розберу залежану пошту і повідповідаю на листи людям, які чекають на ті відповіді по кілька місяців, а то й по року, то я буду щасливий, а багато людей не будуть про мене так чорно думати, як думають тепер.

Врешті, всі періодичні видання так роблять, а я за вісім літ роблю це лиш утретє.

Наступне, вересневе, число вийде на 1-ше вересня.

П. Волиняк

Authorized as second class mail, Post Office Dept., Ottawa.

Printed by: Polish Alliance Press Ltd., Toronto, Ont., Canada

Микола ЩЕРБАК

З нових поезій

ПЛАЧ

Пам'яті В. Русальського

Тепер не знає в тузі Мати,
Звідкіль тебе вже виглядати,
Чи з гір високих, чи з долин
Прибуде найдорожчий Син,
І хилиться немов билина...
Десь там, як мрія, Україна
Жахтить за дальніми морями,
А тут, серед німих могил,
Нема ні вітру, ані хвиль...
Не віриться... Ти поміж нами!
Ти поміж нами, Друже, Брате,
Не у Австралії спочив...
Ми підемо волошки рвати
В житах, серед небесних нив,
І нас остудить вільний вітер
В жагучу і жадану мить...
Як солодко, пресвітлий світе,
Любити, жити і творить!
. . . Нема нічого.. Спека.. Спека..
Та чужина, гірка й далека,
Та прерій висохлі рівнини —
Ні прохолоди, ні води...

Прилинь же, вітре з України,
І хоч могилу остуди!..

19. V. 1957.

ІЗ ЦИКЛЮ "КРИМ"

ХВИЛЯ

Ти до мене з моря бігла
З розпростертими руками,
Ніби хвиля ніжно-біла,
Спотикалася об камінь...

Чи то ти, шумлива хвиле,
Хлюпотіла, повна сміху,
Чи то ти, дівчатко миле,
Розсипало серцю втіху?!

Бо в терпкому поцілунку
На яснім піщанім лоні
Я вчував, немов у трунку,
Моря запахи солоні...

1940

ДІВЧИНА З ГУРЗУФУ

Було це зовсім випадково:
Я щось сказав чи мовив слово,
Вона всміхнулася, і ми
У сяйві місячної мли
Пішли у мовчазливі гори...
Внизу шуміло Чорне море,
Немов вело сердито річ,
Жбурляючи кипучим валом,
Та нас вкривала кримська ніч
Непогрішимим покривалом...
Ні, ні! Довіку не забути,
Як спав між горами Гурзуф,
А ми... ми не могли заснути,
Бо не давав магнолій дух...
. . . Згадалося... Як не згадати! —
Шатро небес, шовкові шати,
І поцілунки, і обійми,
Як в грудях тамували біль ми,
Як посміхався молодик,
Що до кохання я не звик...
Хвилино щастя! Ти була?..
Чи то лише імла, імла,
Неначе хвиля, нетривала...
О, юносте, якби ти знала!
О, старосте, якби могла!...

1956

АЮ-ДАГ

Він воду п'є, спрагнілий Аю-Даг,
Ніяк жаги своєї не вгамує,
Хоч гнівне море піниться й шумує,
Веде з Ведмедем безнастанний змаг.

Він не вважає, він допавсь до благ,
І, згорблений,неначе і не чує,
Як сірий шквал і міниться й лютує,
І хвилі котять натовпом ватаг...

Шумуйте, шторми! Вийтеся, вітри!
Крутіть смертельні смерчі догори
Гримучою і грізною гурмою!

Он червоніє дальній небозвід
І у кипінні рвійного прибою
Вже захлинається Гора-Ведмідь...

1957.

Леонід ПОЛТАВА

Іконка з Афонських гір

(Із "Полтавської епопеї")

На порозі села й загибелі Клишненко відчув, що на лисині стовбурчиться рідке волосся і що він продовжує летіти в морозяну ніч, але вже без коня. Вовча зграя так рвонула вперед, що кігтисті лапи відділилися від тулуба. Прогримів сухий рушничний грім: з кожної цівки плюнуло межи очі, і лише тічкар, уже гинучи, устиг запустити ікла в паруючий труп Клишненкового Сивка. Перелякана тічка подалася в татарський степ.

— Зроду-звіку не забуду, братіки, — цокочучи зубами, щиро, як на сповіді, говорив оберемкуватий Клишненко. — Тепер як і доведеться колись Богові душу віддати, то не вперше... Виїхав я за Бахмач, випливло місячне коло — і неначе сам місяць їх уродив, мені на погибель! — оповідав, розмахував короткими руками, не цікавився, чи його розуміють. — Загнали мого Сивка, душогубці кляті! — продовжував оповідь Клишненко, казав про свого коня, як про людину.

У теплій хаті, стоячи навколо врятованого, шведи вибачливо посміхалися, скалили білі, аж вовчі зуби, кивали головами; один приязно поплескав селянина по плечу, мовляв, дурниця, не варто. На маленькій скучній заставі всі були навіть задоволені з пригоди. Клишненко, однак, думав інакше. Він дивився правді в очі, а очі були вовчі, плакала б завтра ще одна вдовиця. Збагнувши, що його мови не розуміють і не знаючи як подякувати за спасіння, селянин, що був дуже набожним, хапнувся червоними, від зашпарів руками до полотнянки. Відлетів дерев'яний гудзик, на міцних грудях показалася тендітна кипарисова іконка. Клишненко зняв її з шиї, разом із шнурочком, зняв надзвичайну цінність, придбану під час прощі в Лаврі:

— Ось тобі, братіку, — подав він іконку найближчому воякові.

Молодий, із червоним шрамом на ще припухлій по-юначому щоці, вояк узяв іконку і відразу ж передав її пасторові, тому, що всюди в походах ішов з батальйоном, неначе його честь.

— Із святих гір Афонських, — пояснював Клишненко, тикаючи пучкою кудись далеко, де мали б стояти чудодійні Афонські гори...— З Афонських, а привіз із Києва...

— Києва, Києва...— повторив лагідно пастор, щось заджерготав по-своєму, молодий шрамуватий вояк узяв знову іконку і, почепивши собі на шию, подав Клишненкові продовгуватого протестантського хрестика.

Від недавнього переляку, що виходив повільно, мов зашпари, і від жесту шведа Клишненко розчулився: він би півдуші віддав цим людям.

— Християни! Е-е-е, християни, їй-бо... — бурмотів він, і коли б не земля, якою була наскрізь просякнута його істота, — урятований напевно б розплакався. — Носи ж на здоров'я, християнине, хоч ти й з іншого краю!..

На цьому й закінчилася б пригода, коли б через рік зачудований Клишненко не побачив на косовиці між стариками-косарями одного молоденького, що було не абияким дивом в Україні 1710 року. На лівій припухлій щоці в косарика червонів шрам, а на розстебнутих грудях Клишненко легко впізнав кипарисову іконку із святих Афонських гір!

Селянин отетерів: той парубок у полотнянці ще й при брилі був швед. Та це ж саме їх отак люто виловлювала тічка московської солдатні! Побоюючися видати чоловіка, Клишненко не підійшов і не обізвався. Але старий Половець, Клишненків знайомий, уже помітив, що щось не те. Він так і підійшов з косою, неначе друга смерть Клишненкова:

— Ти що, може, пізнав кого?.. То мовчи.

— Пізнав... Отой — то ж швед, молодик...

— Авжеж, швед, — не заперечив Половець і поклав косу. Оце й усе, синку, більше й ні слова. І між нашими ж собак повно, а ті випитають... Як наших розбили, ховав я його. А спасла — іконка... — Половець провів широченною долонею по вусах, золотих від люльки. — Спасла іконка. Руські драгуни кожну душу допитували, нехристи, татарва кислоока! От допитують по вулицях, а я його в наше передягнув і об'яснив: мовчи, наче ти німий! Так один наш од турків спасся, було... Ну, він і занімів. І як нагайкою його оперіщили — змовчав, видержав. Смиконув тоді драгунський офіцер за сорочку, аж тут іконка наша, православна — і об'явилась! На шиї носив! Пустили його, остався жити. І житиме. Ось як усе втихомириться — Шведченком прозвемо та й запишем у реєстр.

Журавлиним ключем далеко вже відлетіли косарі від двох розмовців. І аж тепер сльози, не виплакані колись, після рятунку від вовчої зграї,— аж тепер вони виступили на чистих очах Клишненка. Дід, не знаючи нічого, якось радісно й молодо розсміявся:

— Грець би тебе копитом ударив, синку! Радіти треба, а ти плачеш!

Олександер СМОТРИЧ

Три романтичні оповідання

І. РОМАНТИКА

"Кажуть, що буцімто з нашого життя щезла будь-яка романтика, всяке таке, знаєте, возвишене, що буцімто ми погрузли в твані дріб'язковости... А я вам скажу і категорично скажу — неправильно! І навіть зовсім абсолютно неправильно і кришка!" сказав Порфирій Тарасович Ґудзик і сказав якимось піднесеним майже героїчним тоном, тоном який не потерпить будь-яких заперечень, як і все героїчне. При цьому Порфирій Тарасович у такт своїм словам розмахував склянкою, яка в повній мірі замінювала йому чарочку. Але йому і так ніхто не заперечив би, бо присутні на вечірці добре знали непорушний девіз Порфирія Тарасовича:

"Коли я щось кажу, то я знаю, що я кажу, і всі нехай краще помовкнуть! Я, братці, протиріч не потерплю ні під какім каком!"

Тут слід зазначити, що Порфирій Тарасович любив часом закинути пару слів і "по русскі", особливо ж, коли справа торкалася матерії піднесеної і цілком серйозної, або коли він лаявся.

Всі помовкували, а Порфирій Тарасович якось загадково повів вусами і ще раз розмахнувшись склянкою продовжував:

"Що я хотів цим, власне кажучи, сказати?.. Гм... Я хотів сказати... От чорт! Я хотів цим щось сказати, а що..."

"Чужа душа, Порфирію Тарасовичу, темний ліс. У чужу душу не влізеш!" сказала Зінаїда Іванівна і зайшлася дзвінким, як срібні монетки, сміхом. Порфирій Трасович поглянув на неї і сказав:

"Так! Це вже точно так! З вашою, Зінаїдо Іванівно, комплекцією не то що в душу, а й у лаврські ворота не пропхатися! Нікак!"

"А дозвольте вас спитати — якого б чорта я пхалася в ті ворота, як там тепер музей і всякого рода опудала на вас подібні?!"

"Вас, Зінаїдо Іванівно, і сам слідчий в енкаведе не переговорить!" сказав Порфирій Тарасович і раптово опорожнив склянку. Зінаїда Іванівна усміхнулась і обвівши присутніх багатозначним поглядом, сказала:

"А що б ви думали! Прихадив тут один... Не знаю, слідчий він, чи не слідчий, пес його нюхав, але з енкаведе! Це точно!"

"Ну?.."

"Ну, прийшов і каже, маю діло до вас, мамашо... Ну, думаю собі, наградив таки когось Господь синком! Таке вже миршаве та руде, чиста гнида в галіфе! Словом, став він мене розпитувати про мого колишнього квартиранта Іваненка... Пригадуєте, такий молодий з чубом?.."

"Це той, що в нічній черзі за черевиками одружився? сказала одноока Парфентівна і не знати кому підморгнула одним оком.

"Той самий! Господи, що вже веселий чоловік був! Одна втіха! Повірите, я плакала отакими сльозами, як він від мене переїздив до своєї жінки. Ех! Одним словом прилип до мене той з енкаведе, мовляв, скажи, яких він настроїв і переконань чоловік... Настроїв, кажу йому, самих веселих, а переконань... У чужу душу, кажу, не влізеш. Чужа душа, кажу, не якась вам соцстрахкаса, яку часом і обікрасти можна. Правильно, каже, мамашо, це ви здорово таки підмітили, одначе, може він висловлював часом якісь такі контрреволюційні думки? А я йому кажу: що ви, з планети впали? Хто ж їх, кажу, посміє висловлювати? Таж він, кажу, після цього був би несосвітенний дурень, а він же зовсім навпаки!"

"Ну, це ви здорово його відрепарирували!"

"А що це — відрепарирували?"

"А чорти його знають! Так кажуть..."

"Мало що кажуть! От і жити стало краще й веселіше, кажуть. Пригадую, якось ранком... Я саме в кухні рибу чистила, а моя квартирантка Віолета Павлівна саме жолуді на каву смажила, бо вона бачите, хоч і соціялізм, а без кави і дня прожити не може. Ну, а яка вже там кава з жолудів, самий, можна сказати, сморід і самообман! А тут і Іваненко заходить у кухню, щоб чайку натщесерце випити. А Віолета Павлівна до нього: Як же вам спалося, Сидоре Прокоповичу?.. Ой, не байдужа, кішка, до нього була! А він каже, що спалося нічого собі, такий, каже, суцільний ноктюрн блощиць, що, можна сказати, і зовсім не спалося! Що ви, каже Віолета Павлівна, ноктюрни це у Шопенгауера! А він: У мене, каже, також, Віолето Павлівно! А я йому кажу: Раз вам не спиться, то краще відправляйтеся в нічну чергу за чимнебудь, принаймні ніч весело і, може, не без користи пройде!"

"Ну, знаєте, весело! Часом і шию можуть скрутити і по кумполу черевиком пристукнути. Це ж вам не опера яканебудь, Зінаїдо Іванівно!" сказав Порфирій Тарасович і усміхнувся.

"А я вам скажу, що краще за всяку оперу! Що таке опера? Вже нащо наша Віолета Павлівна мадам, а й та тепер більше вірить у нічну чергу ніж у всякі опери та кордебалети. Чого за ніч у черзі тільки не наслухаєшся! А Іваненко он у нічній черзі жінку знайшов. Черевиків, правда, не дістав, але ж дружину знайшов! На все життя, можна сказати. А, що таке черевики?.. Поносив, поносив і розлізлися.'

"Гм... І, як же це він умудрився так?.." сказав Порфирій Тарасович.

"Як?.. А просто — самі знаєте, що міліція останнім часом не дозволяє, щоб уночі стояли... Непорядок! От усі і лазять цілу ніч один за одним, кому вже за ким трапиться... Неначе собі прогулюються, чи там свіжим повітрям дихають... От і він так лазив за одною білобрисою і той... закохався... Цілу ніч лазив! Знаєте самі — ніч, зірки, хрущі... Спільний, можна сказати, інтерес... Я знаю?! А потім їх як притиснули..."

Порфирій Тарасович раптом підвівся на досить хиткі ноги і сказав:

"Правильно! Власне це і є, що я хотів сказати! Романтика не перевелася! Навпаки! Соціялізм соціялізмом, а романтика романтикою! Я от тільки не знаю, чи він її знайшов на все своє життя. Це ще, Зінаїдо Іванівно, велике запитання! А втім, яке нам діло! Чужа душа... Це ви правильно підмітили, Зінаїдо Іванівно! Ну, п'ємо!.. П'ємо за ту, як її... романтику, що ще не перевелася!"

"Дай, Боже!"

1957

2. СТИХІЯ

Дві бабусі поверталися з нічної черги за маслом.

"Ох!.." сказала одна бабуся.

"Що? Знову коле?' спитала друга.

"Якщо отак ще раз притиснуть, то вже й не колотиме!" відповіла бабуся, що сказала "Ох!". Вона, зрештою, ще раз сказала "Ох!' і помацала під кофтою те місце, де має бути серце.

Бабусі йшли якусь мить-другу мовчки і дуже скидалися на два старенькі грибки, що вирішили насвітанку, коли ще всі і все спить, прогулятися. Назустріч їм ішов високого зросту і повної комплекції дідуган, який більше скидався на вусатого і перекормленого прусака, ніж на якусь рослинну породу.

"Моє вшанування! Моє вшанування, Степанидо Ігнатівно! Моє вшанування, Маріє Олексіївно!" закричав він ще здалеку і по-молодецькому помахав рукою. Бабусі усміхнулися. Голос у старого був громоподібний. Він порівнявся з бабусями і загукав:

"Звідки ж це ви, дозвольте мені спитати, і вибачте мою цікавість... Так раненько?'

"З всеношної! Хіба ж не бачите, що з всеношної?" відповіла одна з бабусь і склала уста в багатозначимі зморшки.

"Га? Як кажете?.." сказав старий і наставив вухо ближче до рота бабусі. Тоді вона йому закричала в саме вухо:

"З всеношної!"

"От які ви! Чого ж ви мені не дали знати? А я ж вас, Степанидо Ігнатівно, так просив дати мені знати! Де ж, у кого збиралися цим разом?"

"Ніде не збиралися цим разом. Це вона жартує. За маслом ми з нею цілу ніч, можна сказати, простояли. Там і збиралися! А під самий ранок, як придушили... Господи!"

"Ах, Степанидо Ігнатівно, Степанидо Ігнатівно! Мушу визнати, що ви за останні п'ятдесят років нітрохи не змінилися!"

"Ну, хватили! П'ятдесять років! Совєтській власті, слава Богу, тільки тридцять..."

"Так, так! Жарти це, так би мовити, ваша стихія. Ах, яка ви була пустуха! Пригадуєте, пригадуєте, як ви ще гімназисткою цьому адвокатові... Навроцькому штани ножицями під столом обрізали? А він нічого й не зауважив! Пригадую, тоді ще спір на якусь високу тему зайшов — мистецтво, культура, мужики... Вискочив він з-за столу, кричить, руками розмахує, гарячиться, за мужиків та пролетаріят з вашим покійним папашою воює... А ми всі качаємося від сміху... Ну точно обскубаний півень знизу!..."

"Ех, Аристарх Миколаєвич, де все те ділося? Димом, можна сказати, пішло... І зовсім не в той димар, що хотілося. Не в той!" сказала Степанида Ігнатівна і важко зітхнула. Старий сказав:

"І, як це ви так умудрилися, що він нічого не зауважив? І хто б тоді за столом міг припустити, що його зустріне така жахлива смерть?.."

"Ах, навіть не нагадуйтте! Ви краще скажіть, куди це ви так розігналися?"

"Я?.. Як вам сказати? Нікуди спеціяльно. Куди тепер розженешся? Між іншим, Маріє Олексіївно, вашому зятеві не треба пари прекрасних галош? Бачите, як вам, я б уступив недорого. Я цілком випадково дістав пару нових галош. Ваш зять яке число черевиків носить?"

"Я не настільки цікавлюся моїм зятем, щоб бути посвяченою в такі деталі! В усякому разі я не більше цікавлюся ним, як він мною. Зверніться, якщо вам охота, безпосередньо..." відповіла Марія Олексіївна і міцно затиснула уста, так міцно, що вони стали подібними до крапки. Старий усміхнувся і сказав:

"Але ж, Маріє Олексіївно, галоші це щось, можна сказати, більше за ваші особисті стосунки з зятем. Галоші тепер важче дістати, як зятя! Ну, ну, я жартую... Хоч це голий факт. Одначе, де ж ваше масло?"

Степанида Ігнатівна засміялася беззубим ротом, потім сказала:

"Де масло? Ви пригадуєте Євгенію Іванівну?"

"Євгенію Іванівну? Домашицьку? Як же! Мазурку в дворянському зібранні танцювали! Вона, зрештою, була старша за мене, але ми з нею такі антраше відколювали, що у князя Михаїла очі на лоб вилазили! Перший приз! Як же, як же! Євгенія Іванівна..."

"Ну, царство їй небесне... Ви ж знаєте, якою вона побожною стала потім. Якби не революція, напевно в манастир пішла б... А втім, може, якби не революція, то й не пішла б. Словом, вирішила вона якось піти в печерський манастир і роздобути мироточивої оливи... Зуби в неї заболіли, чи щось в такому роді... Я їй, грішним ділом, кажу, що там уже всіх манахів к манахам розігнали. Прости мені, Господи... Вперта старенька була! Пішла. Приходить... Я питаюся: дістали? А вона мені під самий ніс дулю як скрутить! І по тому до самої смерти не хотіла говорити до мене! От таке і наше масло... Ось!"

Степанида Ігнатівна хотіла скрутити дулю, але очевидно передумала. Вона навіть не усміхнулася. Старий похитав головою і сказав:

"Так, так. От іменно... Жарти це, так би мовити, ваша стихія.. А ви, Маріє Олексіївно, все ж таки поклоніться вашому зятеві. Скажіть, чудові галоші. І головне зовсім нові! От і він до вас стане добріший! Лазить мабуть без галош... Простудиться... Це ж галоші, а не... Бувайте, Степанидо Ігнатівно! Бувайте, Маріє Олексіївно! Якщо збиратимуться десь на всеношну — дайте знати! Непремінно! Адью! Адью!"

Старий помахав у повітрі рукою і пішов, важко

переваюючись з ноги на ногу. На одній у нього була прив'язана мотузкою галоша, на другій жіночий бот...

"Злегка пристукнутий по голові!" сказала Марія Олексіївна.

"Пристукнули! А втім — завжди таким був... На ціле місто перший кавалер! Кадет... От іменно — стихія... Я ж і кажу — усе пішло в димар! Не в той димар!"

Потім бабусі йшли і мовчали.

1956

3.СУБОРДИНАЦІЯ

"Марусько! Де мій галстук?!" закричав Митька Жух і сердито поглянув на Маруську. Маруська закричала:

"Чорти тебе знають, де ти його закинув! Сам шукай!"

Митька з-під лоба поглянув на Маруську і сказав:

"Ти можеш трошки делікатніше, га?"

"Вибачте, будь ласка, Митрофане Ігнатовичу, винна перед вами! А ти чого кричиш, як буйвол недорізаний! Подумаєш, який франт знайшовся — галстук!" сказала Маруська і засміялася. Митька насупив брови і сказав:

"Ну, чекай! Ти ще пошкодуєш! Одразу станеш делікатніша... От провчу і станеш! Чекай!"

"Не лякай, не лякай! Не чекатиму! Який делікатний знайшовся! Так і знай — плювати я хотіла на твоє гавкання!"

Митька пройшов до умивальника і почав митися. Маруська дивилася на його м'язисту голу спину і посміхалася. Потім сказала:

"Гей, ти тільки не по-собачому! Я тобі тут не наймичка витирати калюжі! Тут тобі не у флоті!"

Митька зірвав з гачка рушника і почав витиратися. Він важко дихав і з нього летіли холодні бризки води. Потім він кинув рушника на поламану кушетку і сказав:

"Що ти сказала? Якщо ти мені, мармиго, скажеш ще хоч одне слово про... флот, то, щоб я здох на місці, я за себе не ручуся! До самих кісток продраю! Зрозуміла?"

"Єсть! Зрозуміла! Дивися тільки, щоб тобі твої хтось не продраїв! Так і знай — зачепиш пальцем — головою відповідатимеш! Зрозумів?"

Митька пильно подивився їй в очі і сказав:

"Гей! Послухай... З якого це ти часу така хоробра стала? Ану викладай! А може міль у тебе десь там завелася? Ану?"

"Ти не нукай! Я тобі не теля! Ну, чого вирячився? Не впізнаєш? Давно не бачив, га?.." сказала Маруська і засміялася. Митька проковтнув слину і сказав:

"Тепер ти не отримаєш від мене ні копійки. Так і знай! От посидиш на сухому пайку, то може трохи делікатніша станеш... Так і знай — ні здохлої копійки! Зрозуміла?"

"О, вже давно зрозуміла! Не зрозуміла б — здохла б досі! А втім вас, усяких там флотських, легко розкусити..."

"Я що тобі сказав! Ти мені, дримба, флотських не чіпай! Я, брат, за честь флота голови не пошкодую!" сказав Митька і тріснув себе долонею по лобі. Маруська посміхнулася і сказала:

"Ти не дуже ляскай себе по лобі, а то всі знатимуть, що там порожньо."

"Бреши, що хочеш, а флот не зачіпай! Це тобі не галантерейний магазин і не якась цивільна сволота! Другій би я за таке на місці б шию скрутив! Отаким канатом, отаким манером, знаєш?" сказав Митька і почав натягати на себе сорочку. Маруська дивилася у вікно. Митька натягнув сорочку і поглянув на Маруську. Він якусь мить мовчки дивився на неї, потім сказав:

"Ну, гаразд, гаразд! Я вже той... перестаю бузити... Сама знаєш — нерви в мене зараз не в порядку. Десять днів на сушу не злазили, жарт?.."

"А я б таких на сушу й зовсім не пускала!" сказала Маруська і засміялася.

Митька набрав на повні груди повітря і закричав:

"Ах так! Так ти... ти — іздійошся, да? Ах ти ж гнида... Ах ти ж..."

Митька схопився обома руками за голову і заходив по кімнаті, перекидаючи стільці. Маруська знизала плечима і закричала:

"Ач, меблі ще буде тут ламати! Вчора звечора який делікатний був, а сьогодні, як з цепу зірвався! У нього нерви! А в мене що?! Не нерви?! Женитися, не жениться! Нема дурних, га? Плюю я на твої копійки! Я тобі що? Ти будеш ще тут матюкатися?! Зараза ти флотська!"

Митька раптом зупинився, як вкопаний. Якусь мить він дивився на Маруську з-під лоба, потім опустив руку в кишеню. Маруська зойкнула і кинулася до дверей. Митька перескочив їй дорогу і схопив її за руку. Маруська рванулася. Митька прошепотів:

"Ану, спусти пару. Так я зараза флотська, так? Так я, значить, зараза флотська?.."

Митька вихопив з кишені ножа. Маруська закричала. Двері раптом розчинилися навстіж. Митька оглянувся на двері і закам'янів. Його рука безсило опустилася. Чоловік, що стояв на порозі суворо поглянув на Митьку і закричав:

"Ти що! Пшол вон! Мерзавец!"

Митька струнко витягнувся і сказав:

"Так точно! Товариш капітан второго ранга!"

1956

Олександер ДОВЖЕНКО

ПОЕМА ПРО МОРЕ

(Продовження)

Але чому все таке маленьке, низеньке?.. Які крихітні віконця! Він оглядається. З темних кутків, з пічурок, з-під печі віє на нього якимсь старим-старим сумом.

— Яка маленька хата!.. Адже вона була велика...

— Ну, звичайна, як у всіх. — Стара тітка Антоніна лагідно й журливо посміхається.

— ... І я тут народився. Невже я тут народився?

— Так. Ти тут народився. Тебе дивує минуле?

— Так. Це майже неймовірно. Ви не можете уявити собі...

— Ну, як же... — Голос в Антоніни рівний, спокійний і дивно схожий на голос матері: — Он груша за вікном. А ось кільце на сволоку, дивись. Тут висіла твоя дитяча колиска, і мати, сидівши на цьому ось ослінчику, гойдала тебе давно, давно...

— Той самий ослінчик...

— Ну от. А мати співала, пам'ятаєш:

Ай-ну, люлі, коту дулі...

Нема генерала Великої Вітчизняної війни...

Біля печі гойдається дитяча колиска. У колисці п'ятимісячний хлопчисько ворушить рученятами. А мати тихо наспівує давно забуту колискову:

Ай-ну, люлі, коту дулі...

Під оту першу пісню кадр за кадром швидко проноситься все його життя:

І перші штани.

І перше велике горе — мертва мати.

І сльози в полі під проливним дощем серед отари овечок.

І перша зустріч з "нею" біля перелазу.

І муштра в царській армії.

Війна, поранення — одне, друге, третє.

І тюремні грати. І розстріл. І звільнення.

І потрясаюче піднесення атаки Першої кінної.

І знову госпіталь, можливо.

І любов "милосердної сестри".

І ще, і ще...

— Ур-ра! — гукають поранені воїни біля медсанбату.

Гримлять важкі батареї, підіймаючи над неводами хмару пилу.

І стало тихо на землі.

— А де ж батько? — питає генерал Федорченко Антоніну, виринаючи з потоку спогадів.

— Село будує на горі. З головою колгоспу ніяк не помириться.

— Не згоден?

— Боже борони!... Воював усе життя, таким і помре. Будинок культури побудували тісний, вікна не туди. А той ще "ЗІМ" завів...

— Хто?

— Голова.

— А хто ж голова?

— Та Савка ж Зарудний.

— Савка? Хороший голова?

— Дуже. Роботящий, душевний. Тільки політично, вже кажуть, не підходить.

— Чому?

— Горілку почав пити, серце не видержує. Так хочуть уже його зняти, — кандидата нема. Недавно заходив. Сердитий! Морда аж сиза. "Невже, каже, ваш генерал не приїде?" Так вже хоче тебе побачити... О! Іде.

— Савко!?

— Гнате!?.

— Пізнаєш мене?

— Ні. Пробач, не пізнаю.

— І я не пізнаю... Ой-ой-ой!.. Ти Зарудний?

— Так.

— Ну, брат ти мій... Здоров!

— Здоров.

— Ну як?.. Колись же ми рибу з тобою ловили.

— Еге. Сіно збирали.

— Пасли коні.

— Картоплю пекли.

— Так. Чую запах...

— Ну, як же ти?

— Нічого.

— Життя як?

— Як тобі сказать. Живемо у великий час: приходиться платить за привілей. Війна буде?

— Не повинна бути.

— Ти се так, для заспокоєння чи запитував десь Жукова, Булганіна?

— Запитував і Жукова, і Булганіна, і навіть Мао Цзе-дуна.

— Так. Якби ж бажання перемагали вже тим, що вони людяні!

— Давно не бачились...

— Давно. Сто літ.

— Як розвела нас доля!..

— Так. Ти генералом став. Я — дядько.

— Ну, дядько на "ЗІМ-і" — це теж генерал.

— Еге... Головнокомандуючий...

— Звичайно!

— ... над бабами та школярами. А молодь у тебе та у Аристархова на будівництві. Та всі хотять учитись.

— А-а!.. Вчитись усі хотять, та не сільського господарства. Не бачу я добра... Всі від землі тікають, що це? Доки?.. Тридцять вісім хлопців і дівчат закінчили десятирічку, і одна лише дівчина захотіла в агрономічний. Менша моя, Катерина, теж подалась на Каховку, на гідротехнічний.

— А красуня, якби ти тільки бачив! — У голосі Антоніни — ніжна любов до Каті. — А розумна та привітна! Все село веселила.

— Ну, буде інженером. Це ж прекрасно. Савко! Покажеш красуню?

— Нема її, — задумливо відповідає голова колгоспу. — Повинна була приїхати, і нема. Щось її не пустило.

— Ну, що ти...

— В мене багато думок... (Чути гудок "ЗІМ-а"). Я пішов. Увечері поговоримо про інженерів і людське щастя.

Входить водій машини.

— Саво Андрійовичу, машина з Каховки. Чи не Катря приїхала?

— Іду. (Виходить).

— Страждає. — Антоніна говорить тихо, мов боячись, аби не почув Зарудний за дверима. — Жінку ж його, Ганну, повісили.

— Що ви кажете?

— Німці. Зразу, як прийшли... А він в армії був з хлопцями. Так я сама вже Катю доглядала, щоб ти знав. А потім вже сини на війні десь пропали, а дочка дома не хоче... От йому й сум. Нову хату поставив на горі — чотири кімнати, — а для кого? Я оце на картах кинула: печаль йому падає.

Зарудний під'їжджає до своєї нової хати майже водночас з Катериною.

Вона весело прощається з подругами й товаришами по будівництву.

— Батьку!

— Здрастуй, дочко! Ось твій новий дім. Дивись, простір який навколо!

— Як гарно!

— Подобається?

— Дуже! Який ви майстер, тату! На всі руки. Я всім у Каховці кажу: такого майстра, як мій батько, ніде другого нема...

Катерина обійшла всі чотири кімнати, чисті, білі, світлі.

— Люблю все нове!

— І я. Що в Каховці? Як там? Скоро?

— Гримить Каховка, батьку. Там уже місто побудували нове. На пісках. Всі дивуються. І самі дивуємось, — так все наче швидко й легко. На вулицях квіти, плодові дерева, виноград збираються садити на вулицях. І вулиця буде зватись Виноградна. Се така краса, тату! Така!.. Одна письменниця сказала: признаю два міста — Ленінград і Каховку. Всі просто закохані.

— А гребля?

— А гребля — чудо! Дніпро там синій-синій.

— Так... Дніпро синій. Ну, а печаль у тебе звідки?

— Печаль? — Голос Катерини затремтів. Вона зрозуміла, що батько все прочитав на її обличчі. Туга раптом придавила її, і вона зразу стала іншою. Говорить тихо. В голосі прихована жалоба.

— Яка печаль?

— В очах.

— Не питайте, тату.

— Болить серце?

— Болить, тату.

— Нема радости, взаємности?

— . . . Не знаю.

— І тобі світ уже немилий, і дім... Так?

— Тату!..

— І сонце не гріє?

— Не треба... Годі!

— Жаль. А хто він, скажи мені?

— Хто?

— Людина ця... дурна.

— Він дуже розумний.

— До нас ідуть. Усміхнись...-Ввійдіть!

Входить Валя з дитиною. Вона втомилась. В очах рішучість і якась гнівна скорбота.

— Здрастуйте!

— Здрастуй. Що скажеш?

— До вас не приїздив один мужчина?

— Ні.

— Мені здалось, пробачте...

— А хто міг до нас приїхати?

— Прораб з Каховки. Він проїхав через дамбу.

— Прораб? А чого він мав би до нас їхати?

— Він не приїде до нас. — Катерина почуває, що вона видала себе. Швидко виходить з кімнати, зачинивши двері.

— Хто сей прораб? Не той, часом, затопленець? — питає Валю Зарудний.

— Еге. Батько дитини цієї. На дамбі був, тепер у Каховці. Він дуже швидко став рости. Я, каже, росту, а ви, тобто я і воно, відстали. — Валя глянула на дитину, на свого маленького безбатченка, що тихо спав коло її розторганого серця. Потім перевела сумовитий свій погляд на Зарудного: — Значить, він не був тут? Пробачте, мені одного разу показалось, що він міг до вас приїхати.

Катерина стоїть за дверима в другій кімнаті, збентежена до краю. Що їй робити? Хто ця дівчина? Невже їй відомо, що він міг приїхати до них? А він же не приїде. Ні, ні... Вона чує, як батько каже Валі:

— У тебе вигляд дуже стомлений. Сядь.

— Це не втома. Це гнів спалює! — відповідає Валя. — Є в мені щось сумне, правда? Начебто нема соціялізму, і я живу в якихось старих книгах чи піснях. Тільки ні, помиляється він!..

Раптом різкий дзвінок телефону. Зарудний бере трубку, відповідає комусь.

— Так... Так, їду... От пекло! Хвилини немає спокою. Катерино!

— Іду!

Катерина входить у кімнату.

— Я поїхав до району. Буду дома о третій годині. Так... Поговори з дівчиною...

— Ні, не треба. Пробачте, я пішла. Дякую, дякую.

Катерина залишилась сама в новому будинку. Неспокійно і смутно в неї на душі.

Валя йде дорогою. Щось примусило її оглянутися. Можливо, дивиться Катря їй услід. Ні, не дивиться.

Катря в домі. Хоче розважити себе співами, Але, заспівавши "Не всі ж тії та сади цвітуть", заплакала.

Валя стоїть на роздоріжжі в полі.
Піднімає руку назустріч машині.
Машина помчала мимо, обдавши її курявою.

Це виконроб Валерик Голик, про якого вже йшла мова і про якого слід зразу сказати, що він ніколи не любив людей і тій нелюбові ні разу не давав собі звіту. Не любив він ні робітників, ні селян, ні буржуазії, про яку читав у книгах і газетах. Товаришів своїх по навчанню і роботі він теж не любив.

В силу складного ряду причин, до яких і докопатись не легко і просто, — хто його знає, чи батько і мати були мізерними людьми, чи то в школі про

щось забули, або в комсомолі невірно домовились відносно якихось, на перший погляд, незначних речей, які, на жаль, з часом непомітно перетворюються в речі значні і сумні для деяких натур, — словом, усі почуття, закладені природою у Валерія Голика, виявились зверненими виключно до власної його персони.

Персона його більш хитра, ніж розумна, більш розсудлива, ніж поривчаста.

Відсутність природного таланту замінює в ньому настирливість і неабияка пробивна сила. Він прекрасний промовець, організатор.

У нього в робочому кабінеті, в кутку, — перехідний прапор комсомолу, якого він нізащо не випустить з рук, про що поклялись урочисто комсомольці, працюючи під його керівництвом.

І треба ж було так статися по якомусь зловісному контрасту чи з інших нерадісних причин і обставин, що він подобався дівчатам і що не одна вже прокляла той день і годину, коли зустрілася з ним.

— Може, взяти її підвести? — запитує Голика шофер "вілліса".

— Давай, давай!... Спізнюємось... Тьху, пилюка яка! — Він впізнав Валентину в одну мить, і йому стало раптом неприємно і страшно.

Оглянувся: проїхати б швидше!

Хмара куряви закриває "вілліс".

Промчав "ЗІМ" Зарудного.

Голова колгоспу Сава Андрійович Зарудний може видатися на перший погляд людиною не дуже лагідною і непривітною. Проте він щирий, невтомний і дуже точний у роботі. Його могутня комплекція навіває спогади про гоголівського запорожця Кирдягу. Голос густий, рухи повільні, стаж головування — двадцять чотири роки...

На положистому горбі, звідки розкриваються широкі панорами на степи, на далекі села, на старий Зелений Кут, серед вирубаних вже плавнів, на річки Підпільну, Скорбну й Чортомлик і на всю величезну чашу майбутнього моря, — будується нове село, просторе, з широкими прямими вулицями й двома будинками шкіл-десятирічок.

Проїжджають машини з шифером для покрівель. Вздовж довгих вулиць риють канави для водопроводу. На кроквах ще не закінчених хат працюють теслярі.

Як би не хотілося нам, щоб жінки й дівчата творили свої хати з піснями, вони роблять це мовчки — місять глину, укладають вальки, фарбують, білять.

Співає одна лише сім'я, до якої ми негайно і поспішаємо з усією своєю кіноапаратурою.

Хто ж це будує таку веселу хату?

Іван Кравчина.

Якщо скульпторам колинебудь доведеться десь у новому місті над широкою рікою ставити пам'ятник Добрій людині, кращої моделі, ніж Іван Кравчина, їм, мабуть, не знайти.

Кравчина — людина гармонійна. Вираз готовости до дії ніколи не сходить з обличчя і з усієї його постаті. Очі сірі, іскристі, цікаві, завжди сміються. Пшеничні вуса грають на загорілім обличчі.

З ранку до вечора Кравчина в роботі. Між задумом і виконанням у нього завжди найкоротша відстань.

Працює він швидко й легко. Здається, немає нічого навколо, чого б він не міг зробити. Він тесляр, столяр, бондар, пасічник, коваль. Уміє робити покрівлі, мости, будинки. Він косар і сівач. Знає всі машини, садівництво, сам робить вино і дуже любить співати. Це він співає.

У самих лише трусах і майці, розмашисто орудуючи сокирою і виспівуючи сам усіма голосами від баса до сопрано, творить він свою хату разом з жінкою і дітьми.

Ластівко моя прекрасна! Серцю радісно в сей час,
Ти на вік моя кохана: смерть одна розлучить нас...

— "Смерть одна-а-а-а роз-лу-чить нас...", — підхоплюють хлоп'ята — один одного менший, у синіх трусиках. Пісні народні — українські, російські, білоруські. Діти підспівують невпопад, але зате старанно, а Кравчина, не покидаючи роботи, повчає їх. Аж ось після короткої паузи один хлопчик, явно наслідуючи батька, голосно почав:

Україна-їна, рідний край... рідний край!

Всі четверо: "Рідний край..."

Діти намагаються співати басами, а сам Іван хватає верхню тенорову партію...

— "Щасливі там люди, блаженна сторона"... тра-та-та-та-та-та! Подай дошку... Держи!... "Їх Бог благословляє!...". "А в степи глухой умир-ал ямщи-и-и-ик!".

— Та-ра-а рі-ра-рі-і, — підтягають діти тоненькими незлагодженими голосами.

Кравчина швидко переключається на баритональний бас, і вже чути нову пісню:

Если Волга разольется!!!

— "Волга ма-атушка река-а!" — підхоплюють радісно хлоп'ята.

Нова садиба Кравчини розташована край села, на веселому пологому горбі. Праворуч неоглядний степ. На обрії — скитська могила, а перед хатою простягся морський берег. Самого моря покищо немає. Є лише його широка чаша. І хати ще нема. Її прозорий каркас із свіжообтесаних балок ще має вигляд легкого рисунка в голубому повітрі. Але в стояки каркаса вже позабивано цвяхи, вже висить одяг, рушники. Посеред рисунка — кілька стільців і саморобний стіл, а на столі — щось ніби півлітра.

Коло літньої білої печі Марія, жінка Кравчини, готує обід.

— Ну, сьогодні вже дядько Гнат напевне приїде, — озивається із крокв меншенький хлопець.

— Дядько не їздить, а літає!

— Чому?

— Тому, що він генерал.

— Я теж буду генералом... Трах! Бах! Бабах!..

— От тобі й на! То інженером, то раптом генералом.

— А дядько брав Берлін...

— Ну й що? Всі ми його брали. І я брав... "Ти навік моя кохана: смерть одна розлучить на-а-ас!.."

— Чому ти не генерал, а сержант?

(Далі буде)

Вадим СВАРОГ

ЕКЗИСТЕНЦІЯЛІЗМ

Ця стаття має на меті бодай у загальних рисах познайомити читачів з дуже модною нині філософською доктриною — екзистенціялізмом, який має значний вплив на літературу, історіософію (у творах Тойнбі) і позначається навіть на нашій еміґраційній літературі.

Треба насамперед відзначити, що єдиної екзистенціялістської доктрини власне немає і окремі представники цього ірраціоналістичного філософського руху відрізняються один від одного іноді дуже різко. Самий термін "екзистенціяліст" вживається настільки довільно, що давно вже перестав означати щось певне.

Передусім, є дві головні школи екзистенціялістів: християнська, представлена Ясперсом і Марселем (обидва католики), з однієї сторони, та з другої сторони атеїстична, до якої належать Гайдеггер, Сартр та майже всі французькі адепти цієї доктрини.

Спільна риса обох цих напрямків полягає в тому, що обидва вважають за основний і важливий факт дійсне буття, екзистенцію індивідуума, людини, — замість того, щоб звірятися на теорії та абстракції. Стисло це висловлюється формулою: "Буття важить більше за сутність".

Хоч сама ця ідея досить давня, в основу сучасного екзистенціялізму лягло її модерне висловлення, дане Керкеґором. За своїх попередників екзистенціялісти вважають Шопенгауера, Ніцше, Достоєвського, письменника Кафку та інших авторів, які цікавилися темними емоціями, незвичайними людьми, "людьми підпілля".

Колись кардинальні проблеми людського існування вирішувались досить просто. Навіть у 19-му сторіччі мислителі були певні того, що людство знайшло вірний шлях до найвищих істин. Французький філософ Оґюст Конт проголосив релігію розуму. Англійські утилітаристи передбачали наближення ери щастя для всього людства. Від проґресу, який швидко відбувався в усіх сферах людської діяльности, чекали здійснення вікових прагнень людства.

У цей час загальної віри у всемогутність людського розуму разючим дисонансом прозвучав голос данського письменника й мислителя Серена Керкеґора, який ніби бачив своє покликання в тому, щоб зробити людське життя не легким та приємнішим, а навпаки — тяжким і сумним.

Після того, як якась таємнича недуга примусила Керкеґора відмовитися від шлюбу з коханою жінкою, він зайнявся філософією. Жоден з сучасних йому філософів не міг задовольнити його. Він почав писати сам і написав надзвичайно багато. Його твори характеризуються сумбурністю й хаотичністю викладу, різноманітністю заторкнених тем та своєрідним трактуванням християнської ідеї. Ось назви кількох його книг: "Поняття страху", "Жах і трепет", "Недуга до смерти"...

Керкеґора вважають найважливішою постаттю в історії екзистенціялізму, у якій він зробив три внески: поперше, інтерес до таких емоцій, як нудьга, жах і туга, які він намагався проаналізувати психологічно, подруге, свою християнську віру та свій антиклерикалізм і, нарешті, найважливіше — свої ідеї про буття.

Слово "існує" є одним з найбільш стрижневих і спірних у філософії. Деякі філософи думають, що воно має одне значення: те розуміння, у якому ми кажемо, що існує оця книга, що існує чи не існує душа, що існують паристі числа між 8 та 20 і т. п., що уряд існує так само, як існує той будинок, у якому він міститься.

Якщо погодитися з таким недвозначним тлумаченням слова "існує", то багато славетних диспутів в історії філософії здаються цілком нескладними. Теїсти твердять, що Бог існує, а атеїсти заперечують це саме твердження. Матеріялісти кажуть, що матерія існує, а деякі ідеалісти вважають, що вона ілюзорна.

Але серед деяких філософів є тенденція вважати, що слово "існує" двозначне, і тому диспути на взірець вищенаведених — зовсім не диспути, а лише наслідок взаємного непорозуміння, бо диспутанти не бачили того, що деякі речі існують в одному сенсі, а інші — в другому.

Так, у 20 ст. деякі реалісти дотримувались думки, що тільки конкретні речі в просторі і часі існують, а абстрактні характеристики речей або відношення між ними "субсистують" (для цього слова у нас немає відповідника). Наприклад, Київ і Львів існують у певних місцях, але відношення "більший ніж" не існує ні в Києві, ні у Львові, і все таки є чимсь таким, про що ми можемо говорити. З цього погляду ми можемо сказати, що людські душі чи особистості існують, хоч вони і не є матеріяльними. Коротко кажучи, є велика різниця між абстрактними субсистентами і конкретними екзистентами, але і людські особистості і фізичні об'єкти є екзистентами.

Керкеґор, очевидно, теж розрізняє різні розуміння слова "існує", але йому потрібні три різних розуміння, а значить і три різних слова. Одне з них потрібне для твердження про Бога, отже він каже, що Бог є. Подруге, і з контрасту він говорить про осіб чи особистостей, що вони існують. Здавалося б, що йому потрібне ще й третє слово для фізичних об'єктів, які на його думку, дуже відмінні від Бога і осіб.

Проте, поскільки екзистенціялісти не дуже зацікавлені фізичними речами, то з них досить і двох слів. Великою проблемою для Керкеґора є виразити буття Бога і для цього він звертається до Втілення. Особа Христа є екзистентним відростом Бога, який є. Таким таємничим процесом абстрактний Бог входить у конкретну екзистенцію. Християни, у яких не було віри в це, стали об'єктом нападів Керкеґора; це було також підставою його критики на адресу офіційної Данської церкви.

Будучи байдужим до суспільних процесів, Керкеґор цікавився розвитком екзистентної, індивідуальної, конкретної людської особистости. Три стадії її розвитку, за Керкеґором, такі: естетична, мо-

ральна і релігійна. Подорож керкегорянської особистости через ці стадії абсолютно свобідна; людина може пройти їх або ні — залежно від того, як вона користується своєю свобідною волею. Але, якщо вона не пройде всього шляху до кінця, то заплатить за це емоційним сум'яттям.

Путь позначена трьома указниками: естетична втіха скороминущими насолодами, етична повага до морального закону, релігійне служіння Богові. Вздовж усієї путі — психологічні жахи, уникнути яких можна тільки завершивши всю подорож.

У цьому основа екзистенціялістського інтересу до внутрішнього життя людини та наполягання на потребі вибору і рішення. Це одна з найбільш очевидних ланок між екзистенціялістською філософією і літературою.

За Керкегором, людина, щоб зберегти свою істоту, мусить зазнавати жаху, мусить трепетати, вірити й страждати. Страх — головна ознака людської досконалости, найпевніша умова спасіння. Віра в Бога мусить бути ірраціональна; спілкування з Богом відбувається через страждання, яке є засобом для осягнення найвищої радости.

Недивно, що на Керкегора дуже довгий час дивились як на дивака, майже божевільного. Але прогреміла над світом перша світова війна. Вона знищила не тільки мільйони людей та безліч матеріяльних цінностей, але й віру у всемогутність людського розуму й технічного прогресу. Позитивістська філософія втратила свою переконливість; люди побачили, що вона далеко не все пояснює.

В Европі згадали праці Керкегора. Його думки незабаром стали модними та джерелом надхнення для філософів і навіть теологів. Його слідами пішло багато мислителів більшого і меншого калібру.

У 1927 р. з'явилася на світ праця німецького філософа Мартіна Гайдеггера "Буття і Час". Автор цієї і багатьох інших книг, написаних, до речі, на рідкість темною, незрозумілою мовою з багатьма неологізмами, обіцяє привести читача "до самої речі" й показати її так, як вона "сама себе ставить на світ".

У понятті "буття" Гайдеггер розрізняє такі ознаки:

1) Буття — це "часовість".
2) Буття — це перебування в просторі.
3) Буття — це турбота.
4) Буття — це "буття до смерти".

Як каже один з рецензентів, "присвячені смерті сторінки цієї книги показують її з усім трагізмом, як найсвоєріднішу й найпевнішу можливість буття. Таємничість і примусовість зв'язку з швидкоплинним часом, безпритульність при виді себе, викинутим у чужий нашій природі простір, змінюються скорботою від турботи невідомо про що, і, нарешті, перед лицем неминучої смерти досягається патос трагізму".

"У людини є свобода — "Свобода померти", підсумовує сам Гайдеггер.

Другою видатною фігурою екзистенціялістської філософії є німецький професор Карл Ясперс, який до філософії прийшов від психопатології. Його головний твір "Філософія" в трьох томах.

Ясперс вважає, що для зрозуміння того, що таке "буття", замало самих тільки міркувань, а потрібне "просвітлення", до якого приводять так звані "межові ситуації", а саме: провина, боротьба, страждання, смерть. Вони звільняють людське "я" від умов його існування, усамотнюють його та в три стрибки переносять у "буття". Ці ситуації дають людині можливість зрозуміти саму себе.

Вони мають ту властивість, що викликають гостре незадоволення, в них наше життя затьмарене, послаблене й навіть угасає. Отже, межові ситуації — це ситуації мороку, але, за Ясперсом, саме вони приносять "просвітлення". "В безпорадності існування — піднесення буття в мені".

Таким чином, боротьба за існування породжує почуття вини. Боротьба пов'язана з стражданням. Ці страждання припиняє лише смерть. Шукаючи буття, ми приходимо до смерти, яка є неминучим трагічним завершенням усього сущого.

Ясперс вважає, що свобода є найглибшою річчю в людині і що вона поза об'єктивним знанням. Розглядаючи факт свободи, Ясперс приходить до ствердження трансцедентального, тобто до поновного відкриття Бога. Так само знаходить Бога й француз Габріель Марсель.

У роки після другої світової війни екзистенціялізм став модною течією завдяки французькому письменникові Жанові-Полеві Сартрові, який спільно з своїми колегами-парижанами свідомо надав цій течії її ім'я (і Гайдеггер і Ясперс відмовились від нього). Сартр запровадив до екзистенціялізму громадську безпринциповість і атеїзм. Загальновідомі і його зв'язки з комуністами.

Базуючись на твердженні Ніцше, що "Бог умер", Сартр заперечує існування універсально зобов'язуючих моральних законів та твердить, що абсолютних моральних цінностей немає. Людина є тим, чим вона сама себе робить. Вона не передвизначена Богом, чи суспільством, чи біологією. Вона має свобідну волю та відповідальність, що йде разом з нею. Якщо людина відмовляється робити вибір або дозволяє зовнішнім силам визначати її, то вона гідна зневаги.

Людина існує у світі, позбавленому мети. З колізії між людськими бажаннями й надіями та абсурдністю всесвіту, у який кинуто людину, виникає безглуздя й суперечність.

Екзистенціялісти цього напряму підкреслюють "базові" елементи в людині, включаючи ірраціональність несвідомого й підсвідомого акту. Вони розглядають життя як динамічний процес у постійно плинному стані. Для них людське життя не абстракція, а серія послідовних моментів. Вони наполягають на конкретному, замість абстрактного, скорше на самій екзистенції, ніж на ідеї екзистенції.

Сартр твердить, що життя — це авантюра без жодного шансу на успіх. Навіть само наше мислення виснажує й вичерпує нашу істоту. Кожна істота в цьому світі не має жодної іншої мети, як тільки знищити себе саму. У самому центрі нашого буття Сартр бачить Ніщо, яке є всеруйнуючою катастрофою. У ній доля скоряє і нищить людину.

Підсумуємо тепер реагування різних представни-

ків екзистенціялізму на життя: страх і трепет у Керкегора, тугу й самотність — у Рільке, турботу — у Гайдеггера, невдоволеність — у Ясперa, нудьгу й огиду — у Сартра і ми побачимо, що все це супутники душевної хворобливости, відображення розладнаности й трагічного характеру їх світу. Цю доктрину в різних її формах викликала до життя епоха світових воєн і катастроф.

Занепад релігійности примушує одних екзистенціялістів знову шукати Бога, а інших — прискорити поширення атеїзму. Деякі намагаються установити мораль на новій базі.

Будучи здебільшого письменниками, а не філософами з покликання, багато екзистенціялістів недоцінює необхідности логічного мислення. У їх творах багато непослідовности, суперечностей, сумбуру й неопрацьованих проблем. Уже той факт, що екзистенціялізм так швидко став модним, свідчить про його скороминущий характер. Людство не може довго жити з філософією, яка говорить, що в житті панує трагічна безцільність і всі наші страждання й турботи ні до чого.

Проте екзистенціялізм має й одну заслугу: він на всю широчінь поставив питання про те, що значить "я існую" і що таке "буття", підкресливши, що далека від життя, схоластична абстрактно-ідеалістична філософія, як і наївний позитивізм та матеріялізм не здолали дати відповідей на ці одвічні питання.

Не дає задовільних відповідей і екзистенціялізм в усіх його відмінах (не кажучи вже про те, що сартрівський атеїзм взагалі неприйнятний для віруючої людини). Більше того — екзистенціялізм Сартра і його послідовників морально, отже й соціяльно, шкідливий, і нашим завданням є уберегти молодь від його розтліваючого впливу.

Промине історична ситуація, що породила екзистенціялізм і разом з нею зникне ця філософія безнадії і зневіри. В історії людства це бувало вже не раз. Але вічні проблеми сенсу життя та призначення людини, над якими думали ще античні філософи, завжди будуть об'єктом допитливої людської мислі.

В. ЧАПЛЕНКО

Ще про національно-мовну політику більшовиків

(Спроба історичної аналізи)

(Закінчення)

Унаслідок такого натиску Українська академія наук склала була такого російсько-українського словника, що його навіть полохливий П. Тичина, на запитання С. Косіора, назвав "російсько-російським". А як перед більшовиками тоді ще стояло нездійснене завдання завоювання Західньої України, то цей слівник і був забракований, а натомість Академії доручено скласти новий слівник з реальнішим українським лексиконом.

Як я з'ясував у своїй теоретичній праці "Типи мовних актів", лексичні запозики прищіплюються в мові найлегше, але тільки тоді, коли вони приходять на "порожні місця". Тут же влада силоміць накидала російські слова замість наявних у мові "національних" слів, і в цьому були й є труднощі національних мов.

Ще гірша справа з накиданням морфологічних, синтаксичних та фонетичних явищ. Якщо в українській та білоруській мовах тут неразішлося про явища досить близькі, іноді навіть діялектно-наявні в цих мовах (напр., в українській мові форма дав. в. на — у — „брату" замість "братові", у білоруській форма місц. в. "на шляхах" замість "на шляхох"), то в неслов'янських мовах справа доходить до абсурду, коли, наприклад, у північно-кавказьких мовах запроваджувано російські слова, без зміни їхньої граматичної форми. Яскраву характеристику цієї політики можна знайти в статті північно-кавказького комуніста Ахмеда Плюхняєва ще з того часу (1931 рік, "Революция и горец" ч. 8), коли національні діячі могли ще сяк-так боронитися проти наступу великодержавного шовінізму. "В національних областях прихильники прищеплювання в даній національній мові чужомовних термінів за єдине джерело створення нової національної термінології вважають російську мову, забуваючи цілком про міжнародну термінологію". "На практиці вони переносять до національної мови російські слова, не змінюючи їхньої форми, навіть відмінкових, родових та інших закінчень, а міжнародні терміни в формі російської вимови без ніякого пристосування до граматичних та інших особливостей даної національної мови".[96]) Але вже року 1933 в тому ж журналі "Революция и горец", ч. 6-7, виступив Г. Сердюченко з такою статтею: "Решительно разгромить нацдемовскую контрреволюцию в языковом вопросе".

Яскравий факт більшовицької русифікаційно-мовної практики в граматичному пляні серед малих фінських народів трапився мені нещодавно випадково. У ч. 4 української "Літературної Газети" (Київ) з 27. 1. 1955 року подано репродукцію обкладинки українських письменників у перекладі мордовською мовою, і назва збірника на цій обкладинці виглядає так: "Украинскяй стихт и рассказт". Тут не тільки російські слова, аж до сполучника "и" включно, а й форма прикметника "украинскяй", і морфологічний склад слова "рассказт" (з двома С; Т наприкінці — мордовська флексія множини).

Мордовська мова має своє оформлення прикметника: замість "украинскяй" правильно було б "украинань", тож яке це безглуздя — накидати силоміць чужу форму? Ясно, що мова цього не може прийняти (як форми поєднаної з граматичною категорією), але це призводить до руйнування граматичної системи цієї мови, що, видима річ, і потрібне русифікаторам.

Але в умовах єдиної держави і єдиного суспільства національні мови СРСР жаргонізуються й стихійно. Зразок такої жаргонізованої мови українського селянина в 1955 році записали співробітники радіостанції "Визволення", а надруковано його в газеті "Свобода", ч. 246, з 26 грудня 1956 р., Джерсі-сіті, США, під заголовком "Український народ хоче бути самостоятельний". Ось одно речення з цього жахливого зразка, мовляв Потебня, "мерзости запустения": "На Україні після войни погано було жити народу українському, потому што много народ работал в колхозі од світання до пізньої ночі".

І це виробляють з національними мовами в той час, як усяково дбають про "чистоту" російської мови! Фактів тут можна навести багато, але я згадаю тільки статтю Ф. Ґладкова (того, що вороже поставився був до української літературної мови) "Про культуру мови" ("Новыий Мир", ч. 6, за 1953 р.). Ґладков, між іншим, визначає, як мінус мововжитку, таке: "Треба відзначити, що й тепер, скрізь і всюди в російських книжках трапляються діялоги українською мовою. Цього дозволити не можна!" Або ще: "Одна письменниця російським колгоспникам вкладає в уста слова й вислови українські або примушує говорити південним жаргоном". (Приклад: "стерня"; це теж українське слово, — В. Ч.). І робить висновок: "Російська мова така багата й виразиста, що вона не потребує зайвих запозик і заміни своїх слів чужими" (ст. 235). Отже, українські слова для російської мови, як тюркські та фінські!

У фонетиці можна згадати хоч би факт накидання туркменам звука Ц, якого в їхній мові немає (див. далі).

Ще більшою мірою розперезався російський культурно-мовний імперіялізм у царині письма (графіки). Якщо в українській і білоруській правописних системах більшовики обмежились тільки деякими ворожими змінами (напр., викинуто з ужитку українське Ґ), то в неслов'янських народів (знов таки за вийнятком грузинського й вірменського) вони не зупинились навіть перед тим, щоб знищити те, що самі з таким галасом запровадили були, — "альфабет Жовтня", латинку. Натомість накинуто всім тим народам СРСР, що її вживали, російську "ярижну" графіку. Ба більше: її накинуто й формально незалежному народові — Монгольській Народній Республіці (Зовнішня Монголія), а також у двох провінціях Китаю — Внутрішній Монголії й Сін-Цзяні.

І це все зроблено під знаком якоїсь нібито добровільности, що це, мовляв, самі народи так захотіли! Ось як цинічно пояснено перехід від латинки до російської "ярижки" в "БСЕ" 1947 д. "Союз Советских Социалических Республик", стаття Б. Гранде "Мови народів СРСР": "Проте латинізовані абетки, що свого часу відіграли позитивну ролю як знаряддя масової ліквідації неписьменности, згодом стали недостатні для дальшого могутнього розвитку мов СРСР. У всіх народів СРСР сильне прагнення вивчати російську мову і читати оригінальні твори Леніна й Сталіна та клясиків російського красного письменства; у всіх республіканських школах російської мови навчають, починаючи з другої кляси як другої мови після рідної; народи СРСР прагнуть оволодіти передовою російською культурою; нарешті, мови СРСР збагачені значною кількістю слів, засвоєних з російської мови або за посередництвом російської. За таких обставин багато доцільніше мати одну абеткову основу для обох мов — рідної й російської, аніж користуватися двома різними абетковими основами, бо всякий письменний, знаючи одну абетку, зуміє читати обома мовами — рідною й російською — без витрати часу й сили на додаткове навчання. Ці обставини й викликали новий рух (? - В. Ч.) за заміну латинських абеток новими на основі російської" (ст. 1630). Це не логіка, а цинізм! Бо хто створив оті "обставини" для пізнішої русифікації абеток, як не та ж таки "всесоюзна влада", що стала остаточно виразницею російсько-імперської суспільної стихії?! Це ж після "обговорення" на засіданні уряду УРСР питання (наказу!) про запровадження навчання російської мови з другої кляси початкової школи довелося заподіяти собі смерть голові цього уряду П. Любченкові, що вимагав відсунути початок цього навчання хоч на другу половину другого року!

Вперше накинуто російську графіку кабардинцям (1935 р.), а від року 1937 починаючи, накинуто її й іншим народам, при чому в русифікації графіки в Азербайджані (1939 р.) відіграли ролю намагання відгородити цей тюркський народ від Туреччини, що теж латинізувала своє письмо.

А до якого абсурду доходять русифікаційні вимоги щодо абеток, побудованих на російській графіці, це можна зрозуміти на матеріялі статті відомого погромника північно-кавказьких мов "малороса" Г. Сердюченка "Нагальні завдання мовознавства", надрукованої в "Правді" ч. 315 з 11 листопада 1949 року. Сердюченко підходить до справи ще простіше: він про "користь" від латинки вже не згадує, а прямо пише: "Замість архаїчних абеток запроваджено російську графіку". А за "нагальне завдання в мовознавстві" він уважає потребу боротися із "спробами вносити в російську абетку необґрунтовані зміни". До таких "необґрунтованих змін" він відносить запроваджені в казахській, уйгурській, бурятській, азербайджанській і деяких інших абеток латинських знаків Г, Й (йот). А тим часом ці зміни дуже обґрунтовані: російська графіка не має засобів для розрізнювання проривного Ґ й фрикативного Г, а ці звуки в згаданих мовах мають фонематичні функції (як також і в українській мові "ґніт" — тиск і "гніт" — рос. "фитиль"). Йот, так само дуже потрібний, бо російські Я, Ю, Ё (з двома крапками), Е порушують фонетичний

принцип правопису (через те свого часу український діяч М. Драгоманов спробував був викинути цю застарілу "історичну" недосконалість графічної системи і вживати натомість йота; на жаль, ця реформа не прищепилась в українській графіці так, як, наприклад, у сербській). Далі Сердюченко нарікає на те, що "націонали" викинули російські букви Ы та Щ і пишуть, мовляв, "общчество", "Шчедрин", "Шчорс". Ця буква теж порушує фонетичний принцип, бо позначає два звуки, тому її ще раніш викинули білоруси.

Про таке нове в "деталях" насильство над національними мовами свідчить і другий мовознавчий з'їзд Туркменії, що про нього я вже згадував на основі статті д-ра Г. А. фон Стакельберга, надрукованої в бюлетені Інституту для вивчення культури й історії СРСР ч. 1, за 1955 р. На цьому з'їзді теж стояло питання про запровадження російських знаків Я, Е, Ю, Щ, Ц, Ь,(твердий знак). Доповідач у своїй мотивації керувався міркуванням Г. Сердюченка.

Такі "перманентні" "досконалення" національних абеток тримають постійно, як слушно це зауважує д-р фон Стакельберг, у "стані хаосу", а це теж, очевидячки, потрібне русифікаторам. І знов таки цю смиканину з національними абетками роблять у той час, як російську реформу правопису, запроєктовану ще 1931 року (тоді її розглядав раднарком РСФСР), не допускають до здійснення.

Багато ще було б можна сказати на цю тему, але думаю, що й сказаного досить для того, щоб стала ясна оголено-імперіялістична тенденція усіх цих "реформ".

КІНЦЕВІ ВИСНОВКИ

Не зважаючи на будь-що-будь значні, іноді навіть щирі зусилля, як про це свідчать і теоретичні проєкти, і практика хоч би 20-их років, застосована в маштабах величезної держави з її понад 200 мов, більшовики не змогли розв'язати національно-мовних проблем у своїй імперії. Тим більше не спромоглись вони скерувати ці процеси в якесь нове супроти відомих з історії річище, в річище "соціялістичного розвитку націй і мов", щоб дати зразок для всього світу, як про це не раз писали й говорили.

Тим то цілком не відповідає дійсності те, що писав один з найактивніших практиків "національно-мовного будівництва" в СРСР — М. Скрипник, протиставлячи "капіталістичній ворожнечі" між націями "пролетарську" між ними "співпрацю". Цілком інакше розвивається нація за доби пролетаріяту, — писав він у ст. "До теоретичних засад освітлення асиміляційних процесів". — "Пролетарська революція відкрила нові шляхи для самовизначення національностей, без протиставлення іншим національностям, а через співпрацю націй в єдиній державі — СРСР"[97])

Цю свою формулу Скрипник заперечив сам своїм самогубством, як це сталося й з багатьма іншими більшовиками-"націоналами", що думали так, як він.

А не змогли вони здійснити своїх "теоретичних проєктів" тому, що **пробували діяти всупереч соціяльним законам, що керують життям націй і мов. Для того, щоб ті теоретичні проєкти здійснити, треба було б "розпарцелювати" колишню царську імперію на самостійні держави, бо в єдиній державі, в єдиному суспільстві може бути тільки одна мова.**

Що ж фактично відбулося в СРСР за той історичний період, що про нього в цій праці була мова?

Мови народів СРСР а) або розвивалися досить нормально тоді, як більшовики до деякої міри децентралізували були державу, б) або почали нидіти чи й просто були винищені разом з їх носіями-народами, коли ота "єдність" держави була відновлена. Тобто діялося й діється те, що діялося на протязі всієї історії людства й його мов, коли мови то розвивалися вільно, то гинули "в боротьбі".

З історичного погляду це справжня поразка більшовизму, що став фактично жертвою своєї "єдиної" держави — СРСР. Інакше сказати, це одна з поразок, бо таких самих поразок зазнали вони й у інших проблемах, наприклад, у проблемі розкріпачення людини, — ідеалу, що за нього боролись цілі покоління російських революціонерів: більшовики створили таке поневолення людини, якого не знала ще історія.

В останньому розділі цієї праці була мова про те, з яким цинізмом діє тепер російський імперіялізм у царині мовної політики. І з цієї політики для поневолених мов СРСР може бути тільки такий висновок: **вони зможуть зберегтися тільки в тому разі, якщо будуть відгороджені від російської мови справжніми державними кордонами (тобто в незалежних державах народів).**

І другий висновок, уже для всіх поневолених народів світу: якщо більшовики приєднають їх до "Всесвітньої Радянської Республіки Праці (з постанови XII з'їзду ВКП(б)), то, напевно, принесуть їм русифікацію й загибіль.

Що ж фактично відбулося в СРСР за той історичний період, що про нього в цій праці була мова?

---

96) Подаю за працею Р. Смаль-Стоцького, ст. 240-241.

97) "Статті й промови", т. II, ст. 301.

"Галичанство" та соборне зрівняння

Якщо вчені роблять висновки з своїх дослідів, то роблять їх виключно на основі всіх відомих їм фактів, без огляду на те, чи ці факти комунебудь подобаються, чи ні. Зате публіцисти, якщо взагалі наводять у своїх писаннях факти, то переважно тільки такі, що недвозначно підтверджують їхні наперед усталені однобічні погляди. Звідси загальна вартість наукових книг і проминальна вартість публіцистичних писань.

Історіософських праць видатного нашого есеїста Миколи Шлемкевича, не можна беззастережно віднести ні до наукової, ні до публіцистичної категорій. Ті читачі й критики, які знають автора ще з батьківщини, постійно чекають від нього суто наукових праць, написаних сухим науковим стилем, з суворим дотриманням наукових метод. Але сам автор, чудово знаючи межі збуту наукових книг серед нас, постійно підкреслює, що його теперішні твори — суто публіцистичні. Тим часом правда лежить десь посередині. Еміграційні книжки Миколи Шлемкевича ("Українська синтеза, чи громадська війна?", "Загублена українська людина", "Галичанство") не наукові, але й не тільки публіцистичні. Найважливіші висновки творів Шлемкевича мають безперечно глибоку наукову чи, може, інтуїтивну правду, тому їх вартість справді універсальна й довготривала. Але, одночасно, є в них також чимало побічних тверджень, позбавлених наукового грунту, які хоч і стимулюють думання, проте, здається, не завжди витримують критику навіть у світлі самим автором поданих фактів: це, просто, данина барвистому стилеві, а подекуди й сантиментам нашої національно-регіональної гордости та пристрастям бурхливого часу. Вживати такі засоби науковцям не вільно. Публіцистам — не лише вільно, але часто й потрібно...

Основна трудність правильної оцінки книг Шлемкевича є, правдоподібно, в тому, що тяжко вирішити, як клясифікувати їх автора: як науковця, яким він без сумніву є, чи тільки як публіциста, яким у своїх книгах він хоче бути. Коли застосувати до книг Шлемкевича суто науковий критерій, то в них може й справді можна б завважити прояви, які Юрій Шерех у своїй рецензії на "Загублену українську людину" назвав "внутрішнім фальшем". Коли ж застосувати до них публіцистичний критерій, як цього бажає автор, то не тільки ніякого "фальшу" там не знайти, але навпаки: можна знайти в книгах Шлемкевича більше неприємної правди, ніж у всіх наших сучасних публіцистів, узятих разом.

Кожний автор має право на свій стиль і методу, як довго він не є претенсійний. Має право на них і Микола Шлемкевич. Його стиль і метода не наукові, але й не публіцистичні. Вони серединні й глибоко оригінальні. Його книги — це майстерні есеї, яких не можна ані хвалити, ані судити, відірвано від їхньої функції.

Є три різні роди пацієнтів у ставленні до діягнози. Є такі, що хотіли б знати всю правду про свою хворобу, без уваги на те, якою жорстокою та правда не була б. Є й такі, що бажали б знати правду, але тільки дозовано й присолоджено, якщо правда надто гірка. Але є й такі, що зовсім не хочуть знати правди, якщо та правда незгідна з тим, що вони думали раніше... Подібно реагують на свої хвороби й цілі нації. І навряд чи можна мати якісь претенсії до Миколи Шлемкевича, що пише свої книги передовсім для найчисленішої середньої категорії "пацієнтів". Цебто для тих, що бажають боротися проти хворобливих проявів нації, бажають знати правду про них, але правду не надто гірку й не всю...

Що Микола Шлемкевич пише саме для згаданої категорії читачів, про це найвимовніше свідчить його остання книга, що вийшла недавно друком у видавництві "Ключі", під назвою "Галичанство". Дивне враження виникає від прочитання цієї книги у вірного історичним фактам і соціологічним термінам читача. Читаючи її, хочеться протестувати проти цілого ряду авторових тверджень. Коли ж уважно прочитати до кінця, виявляється, що протестувати, властиво, не було чого. Бо все в ній враховане, майже ніщо не промовчане й заперечувати головні висновки автора було б нерозумно.

Якщо б можна висловити суть "Галичанства" одною фразою, то цій фразі, мабуть, найкраще відповідала б відома наша приказка: "Кожний східняк — це або велика людина, або великий негідник; кожний галичанин — трохи людина, трохи негідник..."

Очевидно, така характеристика цієї живої й цікавої книги була б великим спрощенням, проти чого неоднократно застерігається автор. На стор. 95-ій він пише:

"Слова-поняття і речення-осуди не справедливі супроти життя. Вони всі однобокі й підкреслюють тільки окремі риси. А життя многогранне, і для його опису потрібно слів, що насвітлювали б його з усіх сторін. Це відноситься до людей. це відноситься й до ідейних і політичних рухів-течій, що їх ті люди створюють і з ними потім пливуть..."

Основною тезою "Галичанства" є твердження, що "... на заході маємо перевагу раціональних, розумових первнів; на сході — перевагу ірраціональних, стихійних, емоціонально-волевих рухів". Доказові цієї тези присвячений майже ввесь перший розділ книги, тоді як дальші розділи глибше схоплюють психологічні різниці між "західнім" і "східнім" типами українців, указуючи, яке післанництво повинні мати одні і другі в розвитку нашого національного організму:

"... ми, галичани, це не плем'я геніїв і героїв, але плем'я **організованої пересічі.** І в цьому наша сила. Наша роля служебна, і наше завдання помагати при раціональному оформленні ідей і починів багатої й обильної ними Східньої України, Києва. І, хочемо, чи ні, — так бувало досі. Звідтіля приходили заплідні мислі. Досить пригадати вплив

Шевченка на відродження Західньої України; вплив Драгоманова на духову революцію під проводом Франка. І в новіші часи ідеї українського монархізму подав Галичині придніпрянець Липинський, і проповідь націоналізму в західніх землях зв'язана з особою придніпрянця Донцова. Галичина приймала ті ідеї, оформлювала їх, живучи духово в їх тіні.

В цьому була наша сила. І поки ми були вірні тому нашому завданню, ми здобували собі хай і не завжди любов, — то все ж пошану й признання всієї України" (стор. 90)... "Сьогодні ж часто, до розпуки часто, відчуваємо основну зміну: ім'я галичанина, що колись отвирало двері довір'я, тепер насторожує. Нас не то не люблять, нас і не поважають" (стор. 102)...

Коли, як, і чому сталася ця зміна в некористь галичан? На це болюче питання дає автор таку відповідь:

"В Галичині колись співали пісню: Чом, річенько домашняя, так пливеш поволі? Чом водиці не розлієш з берегів по полі?

В тій пісні озивалося відчуття тісноти галицького українства, озивалася туга за виходом у степ широкий, у Велику Україну. В часи революції й державности вийшла та галицька річенька. Як не складалися й як не викривлювалися політичні й стратегічні ситуації в ці славні й трагічні дні, в душі, в найщиріших думках тієї річеньки було чисто галицьке бажання **служити,** віддати себе вимріяній Україні.

Інший образ дав 1941 рік. Не одна одностайна, але дві розколоті й розсварені сестри-річеньки кинулися з Галичини розливати свої скупі водиці в Україну. Вже сам факт їх перегонів свідчить, що йшлося тут не так про службу, для якої всім стільки місця, але про владу, про захоплення впливів. Вийшла нова Січ-ОУН двома струмками з шумом і вірою, що важна не правда, не мораль і не логіка, але сила, порив, воля; що важне не знання, але сильне хотіння. І диво! Розумніші, що попливли з тими річками, скоро завважили, що їх надії марні... Німецькі арешти й розстріли — це зовнішня випадковість. Тій галицькій "січі", тій малій домашній річенці, не під силу було залити велике українське поле. Вона там мусіла б всякнути й згубитися ... і без німців" (стор. 92).

Але, — твердить автор, — "не є справедливо, хоч роблять це часто, вважати всі ті явища типовим галицьким породженням, галичанством. Навпаки, все це означає, по суті, галичанство, що відрікається само себе. Бо, як ми бачили раніше, — галичанство це раціонально організована пересіч, і в такій формі воно творче й корисне. Коли ж воно зрікається своєї раціональної функції служення великій батьківщині, посягаючи по непосильну для нього владу над нею, воно тратить ґрунт під ногами й стає карикатурою" (стор. 94)...

Щоб трохи затерти можливе невдоволення одних чи других з приписаних їм психічних рис і зв'язаного з цими рисами післанництва, автор у кінцевому розділі своєї книги переконливо пише про "соборне зрівняння" між нашим Сходом і Заходом, що почалося в 20-их роках і з особливою силою завершується тепер:

"...Там (на батьківщині) відбувається щораз дальше і глибше "осхідняченння" Західньої України", отже й Галичини... Разом з таким "осхідняченням" Заходу йде далі, розпочатий під кінець 20-их років процес "огаличанення" Східньої України. Ми розуміли галичанство, як вислід століттями продовжуваного тиску духового й соціяльно-політичного, який витворив зрівняну раціональну пересіч, систематично здавлюючи все, що виростало понад неї. Від кінця 20-их років комуністичний режим діє в тому самому напрямі в Східній Україні... Не тільки в зовнішньому вигляді, але в духовій й політичній організованості є сьогодні в східніх українців щось зрівняне, пересічне і більш сіре, щось "галичанське".

В Україні відбувається той процес у засягу всієї республіки. Йде взаємне наближення, уподібнення уладу життя й уладу духа. Соборність стає не тільки географічним і державно-політичним поняттям, але й психологічним... На події в Україні дивимося не як на остаточне прокляття страшного суду історії, але як на чистилище, крізь яке проходить нація, поки ввійти в царство своєї свободи і держави..."

Тому, "...вважаємо моральним обов'язком українства у вільному світі піддати свої ідеології й організаційні форми радикальній ревізії-провірці. Це передумова очищення себе і нашого життя від сумних тіней сумних часів...

Ніколи в новіші часи не були ми такі одностайні, такі близькі. Двері глибокої соборности у взаємному розумінні і взаємній любові відчинені тепер навстяж. Тільки "полки погані" застарілих мислей і форм та зв'язаних з ними амбіцій і провин — заступають дорогу. "Потопчімо ті полки погані" — і свідомість і совість повторяють слова Франка. І тоді, з роз'ясненими очима і щирим серцем, увійдемо в ті відчинені двері" (стор. 103-108).

Цим полум'яним закликом до розсвареної й анахронічної еміґрації властиво й закінчується "Галичанство" Миколи Шлемкевича. Але є в цій книзі ще багато глибоких і правдивих тверджень, що їх повинні засвоїти відповідальні за долю української спільноти керівники. Зокрема цінні й цікаві думки авторові про те, що тільки в співпраці нашого реалізму й ідеалізму можливий всесторонній розвій української нації; що в епохи, коли такої співпраці не було, наші реалісти завжди опортунізувалися, ідучи на службу до чужих, а ідеалісти неминуче анархізувалися, поглиблюючи національну руїну. Якщо б ця істина була належно усвідомлена, у нас напевно було б менше рівнобіжних ворогуючих організацій і ніхто ніколи не вагався б — подати, чи не подати дружню руку своєму опонентові.

Популярність Миколи Шлемкевича і його книг серед нашого молодшого покоління свідчить про те, що ці часи вже не за горами.

Але, що ж з тими побічними думками автора, що їх ми назвали напочатку "даниною барвистому стилеві й сантиментам нашої національно-реґіональної

гордости? Чи є вони й у "Галичанстві"? Є, і саме вони викликають протест у компетентного читача в час читання книги. Виявляються вони на берегах, у досить вільному трактуванні деяких історичних факторів та соціологічних термінів.

Наприклад, напочатку автор твердить, що писатиме про галичанство не в територіяльному й не в людностевому розумінні, а розумінні психологічному. На жаль, раз установивши психологічні риси галичанства, автор пише далі про галичанство не в психологічному, а таки переважно в територіяльному розумінні. Як, зрештою, й про "східняцтво". Така непослідовність утруднює сприймання книжки, хоч причина цієї непослідовности проста: якщо б автор був вірний своїй обіцянці, він мусів би виразніше виявити факт, що психологічне галичанство в нашій історії майже ніколи не покривалося з територією Галичини. Кордони психологічного "галичанства" найчастіше проходили південною межею лісо-степу й крім Галичини включали всю Київщину, Волинь, Холмщину, Закарпаття й частини Чернигівщини та Поділля. Висловлюючись ще точніше, кордони між "західнім" і "східнім" психологічним типом українства найчастіше проходили, на нашу думку, серединою подружнього ліжка. Бо де-як-де, а в Україні, східні і західні психологічні риси переплутались продовж історії до тієї міри, що установити між ними територіяльну межу — річ майже неможлива.

І ще один факт мусів би виявити автор, якщо б притримувався своєї психологічної клясифікації: "галичанство" — це не тільки раціональна "організована пересіч", але й усі раціональні "організовані велетні" нашої історії. Такі, як Володимир Великий, Ярослав Мудрий, Володимир Мономах, Богдан Хмельницький, Іван Мазепа, Михайло Драгоманов, Симон Петлюра, Вячеслав Липинський і цілий ряд інших особистостей, яких автор зараховує чомусь до "східняків", без уваги на те, що в них "західні" раціональні розумові первні виразно переважали над "східніми" ірраціональними стихійними поривами. Той факт, що названі особистості, крім, може, Хмельницького, народжені не в Галичині, є лише доказом, що в центральних і північних областях України маємо куди більше психологічних "галичан", ніж у самій Галичині. Отже обмежувати західній тип українства назвою галичанства було б не цілком вірно й не цілком справедливо.

Це правда, що в психіці галичан є щось таке, що відрізняє їх від усіх українців, у тому числі й від негаличан з "західніми" рисами характеру. Питання лиш у тому, чи слід шукати цих різниць аж так далеко в історії, як це робить Шлемкевич. На нашу думку, різниць між Галичиною й іншими українськими провінціями в княжі часи не було й не могло бути. Племінна однородність, однакова влада, одна релігія й однаковий уклад життя мусіли витворити в той час і однаковий психологічний тип на всіх українських землях. Немає сумніву, що сусідство степу відповідно впливало на формування того типу, але не могло впливати воно поділово, бо сама Галичина не була тоді спокійним запіллям, а була на дві-третини степовою й ще в 17-ому столітті татарські загони вільно заганялися аж під Рогатин, Раву Руську і Львів. Річ очевидна, що вже в ті давні часи можна бачити типово "галичанські" риси характеру в короля Данила чи інших галицьких князів, як це підкреслює автор, але не можна ж тоді не бачити типово "східняцьких" рис характеру в батька Данила, імпульсивного князя Романа, у степовика Івана Берладника та в інших галицьких князів, отже не можна цього явища ні узагальнювати на всю Галичину, ні обмежувати одною Галичиною.

Галичанство, як специфічний тип, зродилося,на нашу думку, далеко пізніше і остаточно оформилося щойно на переломі 18-19 сторіч. І зродило та оформило його ніщо інше, як тільки церковна Унія з Римом. Можливо, що М. Шлемкевич зігнорував цей факт, щоб не вражати ще більше регіональної гордости галичан, але робити цього не слід. Бо релігія - це єдине, чим галичани різняться від решти українців суттєво. Все інше приходить і відходить зі зміною поколінь, у залежности ще від того, існує, чи не існує якась завіса на Збручі. Тому тяжко писати про "галичанство", як про щось незмінне у віках. Ідеалізований Шлемкевичем галицький тип — це просто продукт греко-католицизму, півстоліття відносної свободи в конституційній Австро-Угорщині й кордону на Збручі, що приневолював галичан частіше думати про Відень, ніж про Київ. Цей тип не відродиться, як не відродиться Австро-Угорська монархія. Заперечуваний Шлемкевичем пізніший націоналістичний тип — це теж природній продукт греко-католицизму, реакції на невдачу наших визвольних змагань і кордону на Збручі, що змушував міжвоєнне покоління галичан творити "всеукраїнські" формації (включно з урядом 1941 року) на регіональній галицькій базі. Цей тип теж не відродиться, як не відродиться політична ситуація часів між двома світовими війнами. Факт, що обидва ці типи все ще продовжують жити у старшому й середньому галицьких поколіннях, зокрема на еміграції, свідчить лише про те, що людська природа консервативна й типи зміняються лиш з поколіннями. Зрештою, ніде правди діти: не входячи в позитиви й негативи цього явища — кожна нація має своїх "галичан", якщо має католицьку меншість. Чи виникне в майбутньому у нас якийсь новий галичанський тип, залежатиме передовсім від ролі і впливу української католицької церкви та ще від того, чи знову розділять нас якимсь Збручем. Є всі підстави думати, що в справді вільній і соборній Україні психологічні впливи Заходу й Сходу будуть схрещуватись далі, але жодної галицької проблеми не існуватиме. П'ять мільйонів галичан не захоплять, очевидно, владу над 40-мільйонами позагалицьких українців, але й не обмежаться "служебною ролею". Вони просто інтегруються, а в інтегрованих спільнотах провідників оцінюють не на підставі їх обласного походження й навіть не на підставі релігії, а на підставі їх фахових кваліфікацій.

Що ж до галицької "організованої пересічі' —то це навряд чи суто галицьке породження. Живемо в організований і механізований вік, у вік повстання мас; степи заорано давно і Схід наш давно перетворився б також в "організовану пересіч", якщо

мав би бодай таке право на самоорганізацію, як мали його гличани від 1848 до 1944 років. Бо організована пересіч завжди ефективніша, ніж пересіч неорганізована, а чейже не всі в Східній Україні генії, що повинні жити, боротись і творити самопасом. Брак бодай короткотривалих елементарних свобід заважив, на нашу думку, куди більше в розхрістаності і стихійності революції 1917-20-тих років,ніж будь-які "східняцькі" психологічні прикмети її учасників. Та й взагалі — психологія це "тяжка математика". Хто з рукою на серці може твердити, які саме психологічні прикмети переважають, наприклад, у німців: баверська релігійність, бюргерське вільнодумство, прусацьке юнкерство чи, може, ґестапівська жорстокість? Душа народу глибинна і в різні часи викидає на поверхню лиш малу кількість різних прикмет, залежно від обставин.

Мабуть ніхто в нас не знає того краще, як д-р Микола Шлемкевич, тому цих кілька побічних завваг нічим не зменшують значення його книжки, яка в нашій застояній воді може виявитись рішаючим поштовхом для конечної ревізії й очищення наших "застарілих мислей і форм". Бажаємо цій книзі такого успіху, бо вона його заслуговує. Заслуговує хоч би за таке щире й правдиве признання:

"В останній соборній зустрічі, в воєнних і еміграційних умовах, галичани були тими, що вперто трималися форм руїни і, накидаючи їх усім, поглиблювали їх. Тож уважаємо, що обов'язком передовсім галичан є дати почин для тієї ревізії й того очищення".

М. Дальний

Рецензія М. Дального друкується в порядку дискусії.

Редакція

БОГДАН РОМАНЕНЧУК. УКРАЇНСЬКА ЧИТАНКА для IV року навчання української мови. Український Конгресовий Комітет Америки. Нью Йорк — 1956 — Філадельфія. Видання Шкільної Ради УККА. Стор. 151.

Невтомний Б. Романенчук і надалі береться допомагати українським дітям опанувати рідну мову, складаючи свої "читанки". На руку йому йде і Шкільна Рада УККА, апробовуючи та видаючи їх, що має сприяти поширенню цих читанок.

Розглядувана читанка складається з 128 різних творів, цього разу тематично не поділених на розділи.

На цих 128 творів тільки три Шевченкових, два Лесі Українки та по одному Франка, О. Пчілки, о. С. Воробкевича, М. Рильського, М. Терещенка та Ю. Федьковича.

Із згаданих 128 творів мало не половина — 60, не підписані.. Сюди належить невелика кількість колядок, приказок та загадок. Щоправда, походження деяких з цих непідписаних творів досить легко виявити. Так "Лицар Михайлик" (стор. 35) чи не з записок Куліша, казка "Золотий горішок" щось дуже й дуже скидається на "Аленькой цветочек" московського письменника С. Асакова з деякими змінами та іншим закінченням. "Маляр Кузьма", мабуть, запозичений у Квітки Основ'яненка ("Салдацький партрет"). Коли це так, то цілком незрозуміло, чому п. Романенчук не зазначив відповідних прізвищ.

У читанці тільки до 37 творів опрацьовано запитання. Може, упорядник призначив свою читанку на самі вправи з читання? Це вимагає особливо цінного, добірного матеріялу, що повинен зацікавити учнів, навчити їх любити книжку, привчити читати.

Саме поданий матеріял і маємо розглянути.

Подавши на початку книжки "Молитву до Богоматері", після статті "Знову до школи" та вірша "Рідний край", автор дав низку нарисів та віршів, що стосуються нашої столиці Києва. Це нарис "Київ" — переказ легенди про заснування Києва, вірш Олеся "Початки Києва", нарис М. Слободи "Оборона Києва".

Увесь цей матеріял про давні, дуже давні, часи. Який Київ тепер, що це найважливіший культурний центр України з Академією Наук, університетом св. Володимира ще до більшовиків, з десятками науково-дослідчих та навчальних інститутів, з великою кількістю середніх та початкових шкіл, численними пам'ятками славної старовини, музеями тощо — про це учні з цих матеріялів не довідаються. Читанку ж призначено для IV року навчання. Учні — не малюки з І-шої кляси, а діти, що багато знають про США та Канаду, про їхнє життя, культуру тощо. Чи ж можна тут обмежитись тільки леґендарним матеріялом про сиву давнину?

Можуть зауважити, що "Дзвони в Україні" (стор. 46) та "День Незалежности" (стор. 4) теж стосуються Києва. Це твори, присвячені 22 січня 1918 року. Про сам Київ учні з цього нічого не довідаються, як не довідаються і з нарису "Князь Володимир" (стор. 35), "Ярославова слава" (стор. 32) "Лицар Михайлик" (стор. 35), у яких Київ згадується тільки як місце певних подій. У творі "Київ" (стор. 5) згадується про красу його, про те, що він належить до найкращих міст у світі, але це тільки декляративні твердження: хай учні довіряють на слова!

Цікаво, що коли говорять про Львів, (стор. 58), то це просто "Найкращий діямант" (правда, з казки), це "Наш Львів" (стор. 62), це "... наше славне місто". До цього, однак, ще повернемося, коли говоритимемо про ілюстрації.

Найдемо в читанці й "Заснування Холму", "Весна на Гуцульщині", "Верховинець", "За Карпатську Україну", "Дністер", "Де срібнолентий Сян пливе", 'Карпатська Україна', 'Буковина', (стр. 99). Іншим же частинам України присвячено тільки два вірші: "Поділля" Л. Українки та, коротенький, "Волинь" О. Пчілки. Щоправда, є ще й "Сад у Полтаві" (стор. 98), та типового полтавського в цьому вірші не шукайте.

Хочеться спитати упорядника, а де ж Київщина, прикладом, де Херсонщина, Таврія, Одещина, Донеччина тощо? Невже самі західні українські землі заслуговують на якусь особливу увагу? Невже тільки ця невеличка частина нашої землі варта уваги, невже ж тільки це Україна, а все інше... "нижча раса"?..

З читанки учень не довідається нічогісінько, наприклад, про Харківщину й Харків, про Одесу знатиме тільки, що це "велике місто. Найбільший порт над Чорним морем" (стор. 15).

Нарис "Підземні багатства України" (стор. 104) такий примітивний, що ніяк не зацікавить старшого віку учнів. Тут і трохи дивне твердження, що "... не було б на світі вугля, і фабрики не могли б працювати, і кораблі (пароплави? — Б. П.) не могли б по морю плавати, і не було б чим узимі (?) мешкання опалювати". А як же з пароплавами з нафтовими двигунами? Як з американським підводним човном, що рухається атомовою енергією? А як, врешті, з вітрильниками? Це ж теж кораблі! Адже, про це учні чули, знають. Єдине цінне в цьому нарисі закінчення "... все це багатство (корисні копалини — Б. П.) забирають собі тепер московські большевики, які хочуть завоювати цілий світ".

У нарисах трапляються й помилки та неточності. Наприклад, у "Князь Ігор" (стор. 22) "Славне військо українського князя Святослава перемогло печенігів" і далі "... пішли на половців".

Якщо мова про Ігорів похід (1185 р.), то як київський князь міг перед цим воювати з печенігами? Адже, Ярослав Мудрий ще р. 1037 остаточно переміг їх. У нарисі "Князь Володимир..." (стор. 30) киян охрещують у Дніпрі. Проте, давно відомо, що охрещено їх у Почайні.

На жаль не маємо змоги докладніше розглянути весь матеріял, уміщений у читанці: це потребує надто багато місця. Звернімо увагу ще тільки на те, що в цій читанці зайці... намагаються грабувати пасіку, їдять мед (!!!) ("Лакомий зайчик", стор. 36). Щиро признаємося, що не чули й не знали про таке!

Про значення, вагу ілюстрацій у підручних книжках говорити не доводиться, це ж бо зрозуміло кожному.

Які ж ілюстрації в читанці? Їх небагато, а тому розглянемо мало не всі, тільки згрупувавши їх.

I. Київ і українські матерні землі:

1. Будинок української школи в Харкові.
2. Загальний вид Подолу.
3. Пам'ятник Богдана Хмельницького.
4. Будинок, у якому міститься театр ім. Івана Франка.
5. Найкраща вулиця в Києві — Хрещатик.
6. Останки (??? — Б. П.) "Золотих воріт в (у) Києві.
7. Собор св. Софії.
8. Вид згори на пам'ятник Б. Хмельницького.

II. Львів і західні українські землі:

1. Король Данило Галицький.
2. Син короля Данила Лев Данилович.
3. Львівський ратуш з вежею (А як же!)
4. Передня частина львівського театру.
5. Вид на Львів з літака (велика світлина, найбільша з усіх у книзі).
6. Гуцульські діти.
7. Вид на Хуст — місто на Карпатській Україні.
8. "Христос Воскрес!" (гуцули коло церкви).
9. Свячення пасок на Україні (типова церква з західніх українських земель).
10. Св. Юрій Переможець.
11. Найбільша ріка Західньої України Дністер і село Сокирчин.
12. Головне місто Буковини Чернівці.
13. Гуцульське село Жаб'є над річкою Черемошем.
14. Малюнок церкви (на західніх українських землях, стор. 137).

Перша ілюстрація — будинок української школи в Харкові. Такий самий будинок може бути і в Києві, і в Харкові, і в Одесі й навіть у Львові. Що типового, харківського зображує він?

Невеличке фото київського Подолу, технічно погано виконане, ніяк не дає уявлення про красу Києва.

Пам'ятник Б. Хмельницькому чомусь подано двічі. Подаючи вид пам'ятника "згори", краще було подати старе фото, бо тоді учні побачили б і Михайлівський манастир, що його зруйнували більшовики рр. 1934-1935. Яка була б нагода розповісти учням, як більшовики нищили українські святині, найцінніші пам'ятки нашої старовини!

Замість фота гарного оперового театру подано малюнок театру ім. І. Франка. До речі — це "не будинок, в якому міститься театр...", а спеціяльно збудований театр задовго до революції (кол. драматичний театр Соловцова).

Більше ніж здивування викликає фото "найкращої вулиці в Києві — Хрещатика". На передньому пляні перед "ратушем" стоїть пам'ятник П. А. Столипіна, збудований р. 1912. На початку лютневої революції, задовго до більшовиків, кияни зруйнували його, добре знаючи, як ставився до українців Столипін. Цікаво було б почути пояснення учителя на запитання учнів про цей пам'ятник. Невже п. Романенчук не міг дістати фота Хрещатика без цього "монумента"? "Останки" Золотих воріт — з малюнка 50 рр. минулого сторіччя...

Собор св. Софії не фото, а малюнок, що ніяк не дає уявлення про її велич. Навіть дзвіниця "усічена".

Знимки київського "ратуша" не подано. Львівський є. Є і львівський театр, далеко цікавішої архітектури, ніж "будинок, в якому міститься театр ім. І. Франка". До речі, ці знимки технічно далеко кращі, як київські. Мабуть, випадково.

Посилатися на те, що не можна було дістати кращих фот Києва, не доводиться, бо це не відповідало б правді. Можна було вибрати прекрасні фота з видань проф. Повстенка та інших, сучасних навіть.

Решта поданих ілюстрацій красномовно говорить сама за себе. Невже тут криється якась упереджена думка? Справді ж, умістити фото "найбільшої ріки Західної України Дністра", а не вмістити такого ж "найбільшої ріки України, Дніпра" принаймні дивує.

У підручнику після слів "... у ці церковні мури..." ("Наша церква, стор. 137) не годиться вміщувати малюнка дерев'яної церкви. Може, треба було показати учням, як виглядає "наша" церква?

Нарис "Іду на вас" (стор. 13) ілюструє малюнок, що нагадує не українських дітей, а справжніх кацапенят.

Над нарисом "Малий Тарас малює" — малюнок

Т. Г. Шевченка — юнака, не дитини. Чи не краще було б узяти хоч репродукцію малюнка Їжакевича "Малий Тарас"? Здається, що така репродукція більше пасувала б до змісту нариса.

До нариса "Олеся" (стор. 140) подано малюнка дітей у сучасних одягах. Запевняємо п. упорядника читанки, що ані Олеся, ані Михась не "вкладали" на себе такої "ноші".

Хочемо, однак, думати, що так вибрані ілюстрації — наслідок певної неуважности, нехтування значення ілюстрацій у підручній книзі.

Твердження, що мова й правопис підручної книги мають бути бездоганні — аксіома, що не потребує доведень. Скільки про це говорено, писано!

Як же це в "Читанці"? Подамо кілька прикладів.

"Було це вчасною (полонізм) весною" (стор. 5). Не кажучи вже про Шевченка, але невже упорядник читанки не чув хоча б пісні: "Рано-вранці я вставала, мичку микала та пряла..." А саме так її співають "полтавці-солов'ї".

На стор. 6 "старенькі родичі (тобто, українською мовою батьки). Що це за речення: "... около мільйон українців." (стор. 7), "... стріляти в нього"... (стор. 9). Стріляють, звичайно, "на кого".

Дуже любить упорядник слова "бавитися", "забава". "любили бавитися в (у — Б. П.) війну", "...запросили його бавитися...", "я хочу бавитися" (стор. 12), "... забави не закинули...", "... не прийду до вас бавитися", (стор. 13), "... виглядала забава..." (стор. 14), "... нецікава забава..." (стор. 15), "... це забава..." стор. 16).

На цій же 16 сторінці маємо: "... так зимно (холодно), "...не відчував зимна (холоду)", "...мерзли пальці, як і в кожного чоловіка..." (кожної людини, бо й жінкам теж можуть мерзнути пальці).

"Івась замкнув (???) атлас" (стор. 17).

Або "...дерев'яного кріса...", "...із стрільбою в руці...", "...Богданко вбирає на себе звичайний обрус зі стола...", "...довбеньку (?) від (!?) душення бараболь..." (стор. 18).

"Мишка прогризла в скриночці дірку і вибрала перстень". "Видиш, який наш котик добрий..." (стор. 21).

"Гарна була — ціла (?) в квітах" (стор. 22). "Розбите... військо вернулось додому. Упали до ніг... їхні посли". "В цій хвилині..." (стор. 23). "У нас не так зле." (стор. 24). "Будьте чуйні та осторожні (обережні)..." (стор. 25). "Врадуваний Олесь", Може зраділий? (стор. 27). Чи ж можна так сказати: "Чим є Мати Божа для України?" (стор. 29.).

"А, вітай, боярине... (стор. 33). "Малярів, різбарів і будівничих називаємо плястиками" (стор. 37). Прочитав отаке учень та й звертається до якогось з малярів: "Пане, Плястику,..." Мабуть, добре вибалушить очі запитаний на таке "плястичне" звертання.

"Відтак... складав побажання", (стор. 39). "В (У) чоботах батька", (У батькових чоботах), "глуха ніч". Чому боятися українського 'глупа ніч'? "Запах кадила" (ладану, стор. 42), "торжественну (уро чисту) Богослужбу", "ціла церква співає" (стор. 43). "У містечку Назареті, в городчику", "був чемний", 'радо й охотно (охоче)', 'опущену річ' (стор. 45). "Недобра мачуха побиває (б'є) дітей" (стор. 71). "ви мої братанки" (стор. 74). Досить послідовно замість слова "малюнок" уживано "рисунок". Напр., "Перший рисунок" (стор 75), "почав рисувати", "задумав нарисувати" (стор. 76). Слова "неслухняний" упорядник не вживає: для нього є тільки "нечемний": "бувало нечемним" (стор. 79), "з нечемними дітьми" (стор. 80). Не краще й далі: "Ця гагілка належить до забави" (стор. 89), "стремить упрямо (?) в небеса" (стор. 89), "газ дусить людей" (стор. 104), "сидіти нам з тобою в кримінaлі (у в'язниці" (стор. 105), "запирався (?) ніжками" (стор. 110).

Дуже цікава будова речення на стор. 111: "Чорні товсті грудки землі падуть (?) набік, яка стає щораз глибша". Куди стосується це 'яка'? Учневі довгенько доведеться думати над таким 'клясичним' реченням. "Капітан скоро схопив револьвера" (стор. 121).

Упорядник залюбки вживає слова "карита". На стор. маємо: "карита запряжена в (у) восьмеро коней", а далі "одного вечора карета зупинилася" Як же, врешті, треба?

Біда нам з словом "займатися". На стор. 126 "займатися господарством" (а не вогнем! — Б. П.). А як просто й гарно по-українському "господарювати". "Кіннота перемінювалася (?) в маринарку" (стор. 127). Що воно за 'маринарка' подумає учень, що не вміє польської мови, а до 'лацині' та французької йому ще зась.

"Поручник скоро подавав... відомості" (стор. 134), "гостро відсалютував" (стор. 135). А чому не "тупо"? 'Нєзьлє' й таке: "будемо запалювати костри (?)" (стор. 136). Можна й заспівати: "Мой кастьор в туманє свєтіт, іскри ґаснуть на лєту..."

"За деревами не можна було видіти болота" (стор. 142).

Негаразд, на превеликий жаль, і з правописом у цій читанці аж "для IV року навчання української мови".

Насамперед, упорядник читанки цілком не додержує правила чергування у-в та і-й. Навести всіх випадків цього порушення просто неможливо, бо трапляються вони мало не на кожній сторінці.

Чому нам відмовляться від цього чергування? Адже, воно так відрізняє нашу мову й від польської, і від московської, так її умилозвучнює. Про уживання прикметникових форм, відмінних від московської мови, ми вже згадували (стор. 29, "В чоботах батька" замість поправного "у батькових чоботах"). Маємо ще й на стор. 37: "погруддя Шевченка" (та ще й 'Шевченка' з малої літери!), хоч поправно "Шевченкове погруддя".

Упорядник уживає 'на Україні' й 'в Україні'. На стор. 77 "Квітень на Україні ", а на стор. 78 "...в Україні на весну (???), далі знову "Вечір на Україні". А про це багато писали, усталивши "в Україні".

Як і в попередній своїй читанці, упорядник зловживає допоміжним "є". Наведемо тільки кілька прикладів: "Нас усіх є рівно п'ятдесят" (стор. 4). "Там у кімнаті є твоя мати" (стор. 19). "Свято св.

Покрови є 14 жовтня...” (стор. 28). “... сіль і залізо, що є потрібні для людського життя” (стор. 53). А це свідчить про цілковиту втрату відчуття української мови — ополячення й онімечення тут очевидне.

Не згадуємо вже тут про улюблене “зі”, що ним буквально захаращена книжка.

Трапляються й друкарські помилки. Ми вже згадували про Шевченка з малої літери. На стор. 37: “... звеличуємо церковні Богослуженнь”. На стор. 149 — “Рдний край”, стор. 150 — “Ю. Шркумеляк” тощо.

Автори в усіх відповідних статтях уживають “синьо-жовті прапори” у читанці іноді через рисочку, а іноді вкупі (стор. 47). Сміємо запевнити упорядника читанки, що Україна називає свій прапор “жовтоблакитним”. У Києві р. 1918, 22 січня гордо маяли саме ці жовтоблакитні прапори. Коли не помиляємося, то вже на еміграції УНРада за згодою всіх членів її остаточно визначила барви, назву нашого прапора й порядок розташування цих барв.

Прикра й, хочемо думати, друкарська помилка на стор. 99, де під віршем “Буковина” надруковано не “о. Сидір Воробкевич”, а просто “Сидір Воробкевич”, коли на стор. 40 стоїть підпис “о. І. Назарко”.

Православні українці добре знають, що о. Сидір Воробкевич був православний священик, професор Богословського Факультету Чернівецького університету, поет, автор драматичних і музичних творів. Знає, звичайно, це й Б. Романенчук, але чому ж він допустив таку “друкарську помилку”? І чому це не зроблено з о. І. Назарком?

Літературна вартість величезної більшости уміщених матеріялів (за винятком буквально кількох) — ніяка. Ані творів сучасних кращих письменників, ані клясиків у читанці нема. Більшість творів або безіменні, або авторів, які ніяк не можуть бути зразком, що в читанці, та ще для четвертої кляси, недопустиме.

Мовостиль більшости творів убогий, газетний чи навіть протокольний. Повне убожество лексики і найпримітивніша синтакса. Папір досить добрий, але книжка видана сіро. Ціна винятково висока — 1.75 дол.

Подаємо ці наші зауваження до уваги батьків дітей, для яких призначено читанку.

Хочемо також ще раз звернутись до УКК: чому він за гроші всіх українців видає книжки, які виховують з наших дітей провінціялів, а замість ширити письменність ширять неписьменність? Чому у Шкільній Раді сидять люди, що не мають навіть елементарної грамотности?

Б. Подільський

НАШІ АВТОРИ

Професор Іван Федорович Розгін

Хочемо познайомити наших читачів з основними співробітниками нашого журналу. Починаємо цю серію статтею про Івана Федоровича Розгіна — одного з найвизначніших співробітників наших, 60-літній ювілей якого відзначає українська еміграція в цьому році.

Іванові Федоровичу, одному з творців “Нових Днів” — найкращі побажання з нагоди ювілею від редакції, співробітників і читачів!

Редакція

Народився в селянській родині, в с. Куманові на Поділлі, 18 вересня 1897 року. Початкову освіту здобув у рідному селі, після того вчився в двоклясовій школі в Сатанові, самотужки готувався до іспиту зрілости, склав іспити за середню школу аж у Петербурзі. Там же завершив вищу педагогічну освіту напередодні революції 1917 року.

Перебуваючи в Петербурзі — проф. Іван Розгін брав участь в українському національно-революційному рухові, в Українській Студентській Громаді, а в травні 1917 року, був обраний делегатом від гарнізону Петропавлівської Цитаделі в Петербурзі на Перший Всеукраїнський Військовий З‘їзд у Києві і відряджений до школи старшин. Як юнак військової школи вступив до складу Гайдамацького Коша Слобідської України. З кошем, як гарматчик, брав участь у боях з більшовиками на Лівобережжі, у тому й під Крутами, у придушуванні повстання в Арсеналі в Києві, в обороні Києва, відступав з Урядом Центральної Ради на Волинь, до Сарн, після того знову здобував Київ, відганяв ворога аж до північних кордонів України. Остання військова служба — при Центральній Раді, в штабі Панцерної Колони, у Полтаві, як старшина для доручень.

Після гетьманського перевороту, був примусово демобілізований, як “некадровий старшина”, переїхав у рідні райони, де учителював і провадив культурно-освітну і громадсько-політичну працю на Проскуровщині.

Після повалення гетьманського режиму, повітовий відділ Укранського Національного Союзу (головував Василь Мудрий) призначив проф. Ів. Розгіна заступником повітового комісара на Проскурівщину, з обов‘язками виконувати спеціяльні доручення.

Під окупацією України більшовиками, спочатку жив напівлегально на Проскурівщині, а в 1922 році примушений був виїхати з прикордонної смуги, до Києва, де можна було переховатися серед своїх людей. Восени 1922 року вступив у Київський Інститут Народнього Господарства (колишній Комерційний Інститут), а в 1923 році перейшов у Київський Ветеринарно-Зоотехнічний Інститут, що саме в

той час створився в наслідок реорганізації Київського Політехнічного Інституту.

Ветеринарно-Зоотехнічний Інститут у той час був справді українською національною вищою школою, організація якої була розпочата ще за часів Центральної Ради і Директорії УНР. Академічне, громадське і політичне життя студентів і викладачів буяло як національне у повному розумінні цього слова. Досить вказати на такий факт, як адміністрування і участь у навчанні в цьому інституті таких визначних діячів: проф. Ф.Омельченко, проф. А. Скороходько, проф. Й. Гермайзе, проф. О. Черняхівський, проф. П. Кучеренко, П. Єфремов (брат С. Єфремова), проф. О. Корсунський, проф. П. Гімельрайх, проф. М. Нещадименко та інші. Так само і в складі перших студентів були визначні колишні діячі українського відродження та української революції.

Іван Федорович Розгін

Іван Федорович Розгін, потрапивши в таке середовище, скоро сам увіходить в нього, займаючи визначне становище. Напочатку навчального 1923 -24 року його обрали культурно-освітнім референтом студентського комітету, а в наступному році — головою цього комітету, а тому він входить у склад правління Інституту, зближується з ректором А. Скороходьком і, співпрацюючи з ним, багато спричиняється до розбудови інституту.

Навчання в інституті для Івана Федоровича не було легке, бо був уже на той час обтяжений родиною, мусів не лише вчитися, а й заробляаи на життя. Мусів працювати, виконувати спочатку найтяжчу роботу, як нічне вартування при кооперативних крамницях, прибиральником та опалювачем студентських гуртожитків, але від 1925 року, за протекцією проф. П. Кучеренка, дістав посаду препаратора, а згодом ляборанта, при катедрі патології Київського Ветеринарного Інституту. Фактично, від того часу починається його наукова кар'єра, бо, крім звичайних обов'язків, він почав виконувати й наукову працю, під керівництвом проф. П. Кучеренка.

У 1927 році Іван Федорович закінчив з успіхом Інститут і одержав диплом ветеринарного лікаря, але його не залишили при інституті для продовження наукової праці, а, скоротивши з посади, відправили на Закавказзя для поборювання інфекційних хвороб у прикордонній смузі з Туреччиною та Іраном. На той час в інституті уже ситуація змінилася: замість проф. А. Скороходька став ректором А. Любченко, рідний брат П. Любченка.

Тому що на той час Тбілісі був єдиним науковим центром на Закавказзі, Іван Федорович мусів контактуватися з відповідними науковими установами, що керували поборюванням інфекційних захворувань у цьому краю, внедовзі йому запропонували стало працювати в Науково-дослідному Ветеринарному інституті і Санітарно-бактеріологічному інституті у проф. Г. Еліяви, визначного бактеріолога, що недавно переїхав з Парижа, де перебував в Інституті Пастера понад 14 років. У цих наукових установах Іван Федорович виконав кілька наукових праць, у тому числі й "Про причини спонтанної втрати патогенности у збудника телія та його вакцин". Опублікувавши в українському журналі "Ветеринарне Діло" за 1928 рік попереднє повідомлення про наслідки своїх спостережень, Іван Федорович звернув на себе увагу українських наукових кіл з Всеукраїнської Академії Наук в Києві і Ветеринарного Відділу Наркомзему України. Його запросили одночасно і академік Д. Заболотний, що на той час організував при ВУАН Інститут Мікробіології та Епідеміології, і проф. Д. Агалі, що на той час став директором Всеукраїнського Науково-дослідного Інституту Експериментальної Ветеринарії в Харкові. Іван Федорович обрав Інституа Експериментальної Ветеринарії, і від початку 1929 року почав працювати старшим асистентом при відділі Загальної Експериментальної Патології у проф. Ол. Репрева, відомого патолога і ендокринолога. У 1930 році, після смерти проф. О. Репрева, його призначено керівником цього відділу і на цьому становищі він перебував до кінця 1932 року, виконуючи одночасно обов'язки наукового секретаря Інституту, тобто, фактично керував всією науковою роботою, бо на той час директором інституту став не науковець, а звичайний комуніст, колишній адміністратор — начальник Ветеринарного Управління України, К. Мартін.

У зв'язку із зміненою ситуацією в інституті і посиленою нагінкою на українців, особливо після процесу СВУ, Іван Федорович мусів змінити місце. Скориставшись з того, що його обрано керівником катедри і професором патологічної фізіології медичного інституту в Херсоні (існував такий як відділ медичного інституту в Одесі), проф. Іван Розгін прийняв пропозицію і перебрався до Херсону. Одночасно продовжував працювати і в Інституті по-

рівняльної біології та патології в академіка О. Богомольця (у відділі онкології).

У 1933 році інститут у Херсоні ліквідували, приєднали до матірного в Одесі, а проф. І. Розгін прийняв пропозицію очолити катедру Патологічної Фізіології Ветеринарного факультету сільсько-господарського інституту у Білій Церкві, щоб бути ближче до інституту Богомольця, бо в Києві для нього двері всіх наукових установ були зачинені. Однак і в Білій Церкві йому не пощастило. У грудні місяці 1934 року, в так звані "Кіровські дні", його звільнили з інституту, виключили з членів спілки наукових робітників, нібито за "участь в контрреволюційній демонстрації з приводу убивства Кірова". Тому що обвинувачення було явно безглузде, то проф. І. Розгін і всі інші (15 осіб) обмежилися довготривалим безробіттям. Лише через рік, і то завдяки збігові обставин, Іван Федорович дістав посаду нештатного викладача (з погодинною оплатою) курсу мікробіогії та гігієни м'яса у Дніпропетровському сільсько-господарському інституті. Скоро після знищення Єжова, проф. Ів. Розгін був реабілітований, відновлений на посаді професора і керівника катедри в Білій Церкві і призначений штатним професором та керівником катедри зоогігієни з основами ветеринарії у Дніпропетровську. Для того, щоб над ним не тяжіло "звільнення з роботи в "Кіровські дні", він мусів одночасно працювати і в Дніпропетровську і в Білій Церкві, тобто, курсувати між тими двома містами аж до 1938 року, коли його знову під час посиленого терору звільнили в Білій Церкві за ту ж саму "провину". У наказі так і було сказано: "За участь в контрреволюційній демонстрації, що відбулася в день убивства т. Кірова, проф. Ів. Розгіна з посади звільнити..."

На той час становище проф. Ів. Розгіна в Дніпропетровську значно скріпилося, бо в 1936 році Всесоюзна Академія Сільсько-господарських наук у Москві присудила йому без захисту дисертації науковий ступінь кандидата біологічних наук, а Всесоюзний Інститут Експериментальної Ветеринарії на дав йому вчене звання старшого наукового співробітника. Крім того, у 1937 році, він успішно захистив докторську дисертацію на тему про "Ролю бактеріофага в біології бацилюс актракціс", за що Українська Академія Наук присудила йому науковий ступінь доктора біологічних наук. Крім того, на той час проф. Іван Розгін був призначений керівником навчальної частини (проректором) у Дніпропетровському Сільсько-господарському інституті. Та й у науковій ділянці проф. І. Розгін на той час мав значні досягнення: напр., у 1937 році в "Медичному Журналі" УАН видрукувана його велика праця, виконана в інституті Богомольця. Все те, разом узявши, спричинилося до того, що звільнення в Білій Церкві не відбилося на становищі в Дніпропетровську, хоч, як пізніше виявилося, його не закликали до війська в 1939 році як лікаря, так само не дозволили виїхати в Галичину, куди Наркомзем України призначав його на становище ректора Ветеринарної Академії у Львові.

У такому стані застала його війна і окупація України німцями. З відновленням українського національного життя, в тому і високошкільного у Дніпропетровському, проф, Іван Розгін стає членом Українського Національного Комітету й ректором відновленого університету. Цікаво відмітити, що за порівняно короткий час, до кінця 1942 року, під умілим адміністративним керівництвом проф. Ів. Розгіна університет розгорнув навчання на всіх факультетах, відновив працю всіх наукових установ і навіть була прироблена підготовча робота до створення Теологічного Факультету. Це останнє зроблено з благословення покійного митрополита Полікарпа, тодішнього адміністратора УАПЦ, і правлячого у Дніпропетровську архиєпископа Геннадія. Не зважаючи на те, що університет діяв зовсім незалежно від німецької окупаційної влади і не потребував від неї ніякої допомоги, бо обходився власними засобами, і що навіть зробив перші випуски молодих спеціялістів, майже на всіх факультетах, а на медичному аж 120 лікарів, — цивільна німецька влада адміністративно усунула проф. Ів. Розгіна з посади ректора, закрила університет, згідно загальноприйнятої політики німців в Україні.

У кінці 1942 року проф. Ів. Розгін переїхав до Києва на посаду керівника Відділу патології Вищої Ветеринарної Школи, що її нібито німці мали в Києві творити. Одначе з того нічого не вийшло, бо німці замість Вищої Ветеринарної школи створили Науково-дослідний Інститут Ветеринарії та Тваринництва. У цьому інституті проф. Розгін зайняв становище керівника Відділу патології. З цим інститутом проф. Розгін з родиною в січні 1944 р. був вивезений до Німеччини, до Кенігсбергу, а згодом до Мюнхену, де працював викладачем патології та асистентом при ветеринарному факультеті Мюнхенського університету, у проф. А. Штоса.

Після закінчення війни і окупації Німеччини американською армією, проф. Ів. Розгін бере участь у громадському та науковому житті української колонії, хоч він не цурався її й до того часу. З відновленням Українського Вільного Університету, Українського Технічно-господарського Інституту проф. Розгін стає активним членом професорської колегії цих двох вищих шкіл на еміграції, а з організацією Православно-Богословської Академії — також і професором Академії. В УВУ і Богословській Академії читав курс "Основи українського природознавства", в УТГІ — "Патологію і гігієну".

У 1950 році виїхав до Америки, до Детройту. Спочатку працював у науковому інституті для вивчення пістряків, а тепер як науковий асистент у великому шпиталі. Такий в коротких рисах життєвий шлях проф. Ів. Розгіна, але він був би неповний, якщо б ми окремо не зупинилися на науковій та громадсько-політичній діяльності його. Тому ми подаємо деякі характерні риси і факти про ці ділянки його активної творчости.

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФ. ІВ. РОЗГІНА

Наукова діяльність проф. Ів. Розгіна надзвичайно всебічна і багатоплідна. До того спричинилися обставини, у яких йому довелось перебувати. Найголовніше, що його вужчий фах — патолог — вимагає

знань сумежних ділянок: загальної біології, біохемії, фізіології, гістології, ендокринології та інших. Крім того, становище керівника окремої наукової одиниці, що він його увесь час займав у процесі службової кар'єри, вимагало всестороннього знання, тобто широкої ерудиції. Досить сказати, що під його керівництвом молоді і старші науковці виконали і видрукували понад сотню наукових праць з різних ділянок науки, з них 26 кандидатських і докторських дисертацій, у тому 2 в УВУ і 4 в УТГІ, тобто уже на еміграції.

Тепер якраз минуло 30 років, як він виконав перші свої наукові праці в Києві у проф. П. Кучеренка, то були: "До порівняльної патологічної морфології сказу" і "Частота лихих новотворів у собак м. Києва". Обидві праці він демонстрував на Першому Всесоюзному з'їзді патологів у 1927 році в Києві. Всі праці проф. Ів. Розгіна мають своєрідне ідеалістичне забарвлення, що він його перебрав від своїх учителів: Б. Домбровського, Г. Черняхівського, Ол. Іванова, П. Кучеренка, Ол. Репрева і Ол. Богомольця. Усі згадані вчені були послідовниками славних традицій українських природників: починаючи від М. Максимовича, Мечнікова, Вернадського та інших. Ці традиції перейняв і все своє життя культивує і проф. Ів. Розгін. На відміну від німецьких чи французьких вчених, українські школи природників вчать, що всяке явище в природі треба розглядати не ізольовано, а у взаємозв'язку з іншими процесами, причинами і наслідками. Крім того, всі українські вчені-природники були не лише вузькими фахівцями, а й філософами своєї науки. Всіма цими якостями вони вирізнилися у світовій науці і нам передали "свою методологію наукової діяльности", як висловився в 1948 році проф. М. Ветухів.

Такий характер мають і всі праці проф. Ів. Розгіна. Ми не беремося давати наукову оцінку всіх праць проф. Розгіна, бо не вважаємо себе в цьому компетентними. Ми лише загально можемо ствердити, що наукову продукцію проф. Ів. Розгіна навіть не можемо собі уявити в цілому обсязі. Її не можна ні перерахувати, ані дати їй загального огляду, бо не всі праці можна тепер дістати, крім того, багато ще не опубліковано, хоч є в рукописах і в приватному його архіві. Можна лише сказати, що всі вони стосуються до кількох ділянок а саме: біології, патології, біохемії, імунобіології, онкології, історії природознавства та філософії природознавства. В останній період він ще виконав низку праць з публіцистики та організації народного господарства України.

Ми сподіваємось, що хтось більш кваліфікований і при іншій нагоді зробить докладний перегляд наукових праць проф. Ів. Розгіна, а ми обмежимося лише загальною характеристикою. Зате хочемо подати тут думки інших вчених, що висловлювалися в різні часи і з різних нагод, здебільшого, коли треба було в умовах окупаційного режиму, захищати проф. Ів. Розгіна, або забезпечувати йому чільне становище в науковихх установах України.

Проф. Ол. Репрев у 1930 році так характеризував Івана Федоровича. — "Всестороннє ерудирований, знає досконало всі сучасні методи лябораторних дослідів, зокрема досконало володіє фізико-хемічною, біохемічною, гістологічною техніками лябораторних дослідів".

Академік Ол. Богомолець у 1931 році висловився так: — "Енергійний науковий робітник з великими організаційними здібностями. Володіє всіма сучасними методами експериментальної патології". Знову в іншому рефераті академік Богомолець у 1938 році стверджує: "Проф. Іван Розгін вперше винайшов бактеріофага у збудника сибірської язви і встановив значення його в процесі виготовлення вакцин. Робота має велике теоретичне і народньогосподарче значення і увійшла в спеціяльну літеротуру і довідники для біофабрик... Проф. Іван Розгін установив механізм ушкодження сільсько-господарських тварин кліщем шкіри волосяних цибулинок. Розробив нову методу діягностики і попередження цього захворювання. Розробив нову методу для підвищення лікувальних властивостей сироваток. Праця має велике значення не лише практичне, а й теоретичне, і видрукована у "Медичному Журналі" УАН в 1937 році".

Докладну характеристику проф. Ів. Розгіна подав Іван Міщенко, проф. патологічної фізіології Харківського Ветеринарного Інституту. Він дослівно висловився так: "Іван Федорович швидко дозрів як самостійний дослідник. Після смерти проф. Ол. Репрева, він почав самостійно керувати лябораторією патологічної фізіології, видав багато цікавих експериментальних праць з ділянки вивчення патологічних процесів (обмін речовин, злоякісного росту ракових пухлин тощо). Виконуючи науково-дослідну працю, Іван Федорович знаходив час для виконання складної праці з популяризацією знань. Він написав низку брошур, підручників, що користаються заслуженою популярністю... Уміння знайти головне, охопити явище вцілому, велика працездатність, настирливість, критичне ставлення до спостережень, стриманість у міркуваннях — це якості, що характеризують Івана Федоровича... Як про людину, про Івана Федоровича треба сказати таке: надзвичайно співчутливий, готовий до самопожертви во-ім'я загального добра, користається довір'ям і любов'ю серед колеґ та студентів".

Ми ще можемо багато чого додати до сказаного. Наприклад, такий факт, що він майже всі розділи свого курсу патологічної фізіології, що нам читав, міг ілюструвати не лише літературними джерелами, а й своїми власними працями. Виданий у 1939 році його великий підручник "Основ ветеринарії для зоотехнічних інститутів і біологічних факультетів університетів" майже весь ілюстрований його власними спостереженнями та матеріялами.

Крім того, проф. Іван Розгін тепер працює над історією українського природознавства і окремих ділянок української науки. Вже на еміграції він написав загальний нарис "Природа і природознавство України", і низку біобібліографічних нарисів про визначних українських природників, наприклад: Вернадського, Мечнікова, Максимовича, Симиренка, Янату, Богомольця, Тутківського, Іваницького, Махова, Кащенка, Радзимовську, Смірнову-Вамкову, Підвисоцького, Корсунського, Архимовича та ін-

ших. Написав спільно з проф. П. Гімельрайхом і проф. Ол. Корсунським "Причинки до історії ветеринарії в Україні", спільно з Ол. Корсунським "До історії ветеринарної освіти в Україні", окремо "Історію науково-дослідного інституту експериментальної ветеринарії", спільно з проф. К. Туркалом складає "Ветеринарний латинсько-український словник". Працює також над історією "Вищої освіти в Україні" і над "Природно-історичними умовами розвитку українського тваринництва".

З публіцистичних праць можна згадати лише деякі, як наприклад: про масові могили у Вінниці, про голод в Україні, про майбутній народно-господарчий устрій українського тваринництва і ветеринарії у вільній Україні, про стан вищої освіти в Україні, про стан ветеринарної організації в Україні та інші.

З філософських праць варто згадати — "Природознавство та релігія", "Коріння сучасного атеїзму", "Заповіт моїм дітям", "Морально-духовий стан підрадянської молоді", "Сучасна наука не заперечує, а стверджує релігію" та інші.

Усі його праці, як це свідчать посилання на них і реферати у спеціяльній літературі, солідно виконувані, і являють справжній вклад в українську науку.

Майже від самого початку наукової діяльности, проф. Ів. Розгін завжди співпрацює у різних журналах. Досі він був або є й тепер співробітником таких органів: "Ветеринарне Діло" і "Ветеринарна Справа", "Збірник наукових праць Інституту Експериментальної ветеринарії", "Збірник наукових праць Дніпропетровського сільсько-господарського інституту", "Медичного журналу УАН", "Інформаційного листка", "Збірника наукових праць УТГІ", "Енциклопедії Українознавства", "Сьогочасне і минуле", 'Віра і Культура', 'Вільна Україна', 'Визвольний шлях', 'Український господарник', 'Нові Дні', 'Мета', 'Українське Православне Слово', 'Український Квартальник', численних газет: 'Свобода', 'Українські Вісті', 'Народна Воля', 'Український Прометей', 'Вільне Слово' тощо. Як бачимо, у цьому переліковї є органи майже всіх політичних угрупувань, що треба пояснити не лише авторитетом автора, а й тим, що проф. Іван Розгін дотримується такого правила, що його він часто висловлює: "Пишу для всіх, хто просить, якщо лише підходить для них моя тематика". Проф. Ів. Розгін — дійсний член УВАН, НТШ, Міжнародної Вільної Академії Наук у Европі.

Громадська праця проф. Ів. Розгіна така ж різноманітна і активна, як і наукова. Почав він її ще з 1916 року, коли за рекомендацією відомого діяча А. Постоловського, увійшов в Українську Громаду в Петербурзі, у житті якої брав активну участь, відвідував різні зібрання та імпрези, розповсюджував українські видання. Це дало йому можливість відразу напочатку революції зайняти в українській військовій організації гарнізону Петропавлівської цитаделі визначне місце заступника голови Комітету і делегата на Всеукраїнський Військовий З'їзд. Після того, брав участь в організації професійного життя педагогів, а у вищій школі, починаючи від 1923 року до самого кінця навчання, брав активну участь у студентських організаціях. Закінчується цей період організацією "Наукового товариства ветеринарних лікарів" у Києві, яке через специфічні умови окупаційного режиму не проіснувало довго.

З початком наукової діяльности був членом таких товариств: Українського товариства патологів, Українського товариства онкологів і рентґенологів, Всесоюзного товариства бактеріологів. Ніколи не був членом управ ні професійних, ні громадських офіційних радянських організацій, лише рядовим членом Спілки наукових робітників. Зате в період окупації України німцями, починаючи з 1941 року, проф. Ів. Розгін входить у громадське життя, напочатку стає членом Українського Національного Комітету у Дніпропетровську, а після його ліквідації німцями і переїзду до Німеччини, бере участь у науковому та громадському житті української колонії в Мюнхені. Організує церковно-релігійне життя і стає головою церковної ради місцевої парафії, керівником культурно-освітнього відділу і заступником голови президії місцевого Українського Громадського Комітету, членом управи і керманичем відділу суспільної опіки Центрального Українського Представництва в Німеччині, головою філії Кодусу в Мюнхені, головою Делегатури УТГІ в Мюнхені, членом Консисторії УАПЦ в Німеччині, головою Біологічної Секції УВАН, директором Математично-природничо-медичної Секції НТШ, деканом ветеринарного факультету УТГІ, заступником директора ЗУАДК на Европу, головою Управи Об'єднання Укр. Ветер. лікарів, та ін.

Про значення громадської роботи проф. Ів. Розгіна свідчить багато даних, ми відмітимо лише два факти.

Архиєпископ Михаїл відїжджаючи з Німеччини до Бельгії, надіслав проф. Ів. Розгіну спеціяльну "Грамоту вдячности", де між іншим про громадську роботу його пише таке: "Відомо мені, що ще до мого прибуття, Ви проявили всю силу Вашої невтомної енергії, для того, щоб організувати Українську Православну парафію і розпочати церковну і виховно-моральну діяльність. З моїм приїздом, вся організація церковного життя проходила при Вашій найтіснішій участі, при Ваших добрих християнських порадах. Як церковне видавництво, так місійно-освітні справи нашої Церкви, все це розпочиналося за Вашої найближчої участи. Зерна до розквіту Богословської Академії, посіяні були в Богословській Секції при парафіяльній раді і серед інших, сіяли їх і Ви повною жменею...

Ваша широка науково-природнича ерудиція не тільки не похитнула Вашої глибокої віри в Бога, а навпаки, зробила з Вас такого твердого християнина, що ми маємо право гордитися Вашим іменем серед вірних. Ваша християнськість позначається у Вашій надзвичайній скромності, хоч ми всі знаємо Вашу велетенську роботу на користь і полегшення долі скитальців..."

І другий факт, газета "Українець-Час" в 1950 році, у зв'язку з виїздом проф. Ів. Розгіна до Америки писала: "Прощати цього невтомного працівника на науковій, педагогічній, церковній і інших ділянках

нашого еміґрантського життя зібрались представники різних установ і організацій, студенти й вихованці проф. Розгіна. Один з промовців сказав, що проф. Ів. Розгін був об'єднувальним чинником на політичному відтинку, намагався злагіднювати противенства нашого еміграційного життя..."

Від себе ми ще можемо додати, що проф. Іван Розгін — чи то на громадській, чи науковій, чи педагогічній роботі — завжди був і є щирим, відвертим і невтомним. Його настановами учням і взагалі молоді були і є тепер одні і ті ж: "Учитися, учитися і ще раз учитися". Все можна і треба робити вміру і від сили та уміння, але вчитися, творити добро і поборюювати зло — треба всіма силами, всім єством".

Нехай цих кілька слів, як вияв признання і вдячности, свідчать, що українське громадянство, а особливо українська молодь, цінить працю проф. І. Розгіна і в 60-ті роковини його життя та в 40-ві роковини громадської і 30-ті роковини наукової діяльности пам'ятає про його працю для добра українського народу.

Проф. П. Гімельрайх

Д-р О. Борисенко

Петро **ВОЛИНЯК**

Політичні зміни в Канаді

10 червня ц.р. відбулися перевибори до Канадського федерального парляменту, які принесли несподівану для багатьох перемогу Прогресивно-консервативній партії, що була ганебно провалилась на виборах у 1935 р. (втратила довір'я виборців у час гострої економічної кризи) і з того часу ніяк не могла привернути довір'я канадських виборців.

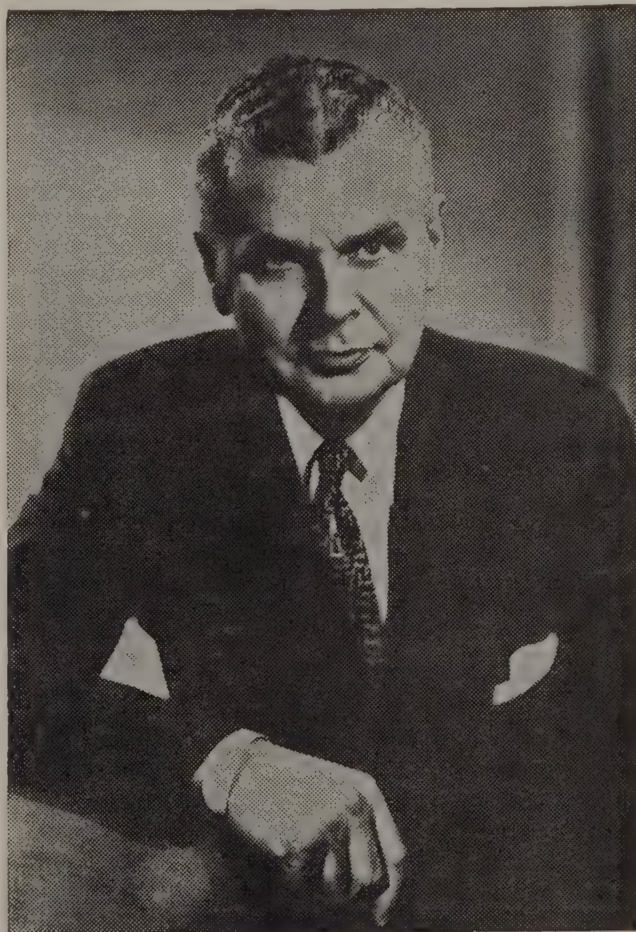
У новообраному парляменті Канади консервати тепер мають 110 місць, а в попередньому мали 51, ліберали мають 104, а в попередньому мали 170, СіСіеФ — (соціялісти) — тепер 25, у минулому парляменті — 23, Сошеал Кредит — 19, а в попередньому парляменті — 15.

Ліберали, несподівано для себе і для багатьох громадян Канади, програли вибори. Спричинилась до цього дуже голосна і неприємна справа будови газопроводу в Канаді, яку ліберальний уряд передав американській фірмі, водночас фінансуючи її. Ця справа була дуже гостро дебатована в парляменті минулого року: всі опозиційні партії протестували, але безуспішно. Справа набрала просто трагічного характеру і сколихнула всім громадянством.

Здається, що другою поважною причиною поразки лібералів була їх надмірна самовпевненість, яка інколи межувала з зухвалістю, і яка не могла не дратувати демократичного в засаді канадського громадянства. У наслідок цього 9 (з 17-ти!) міністрів ліберального уряду втратили свої мандати, що було справжньою сенсацією. Опозиційна преса використала цей факт з повною силою, видрукувавши навіть портрети цих міністрів...

Третьою причиною поразки урядової партії, була повна втрата довіри фармерів до ліберального уряду. Як відомо, Манітоба — єдина провінція Канади з ліберальним провінційним урядом, але лібералам там удалося здобути лише одне місце в парляменті. Та й те в міській окрузі Сен-Боніфас (з 14 посольських місць у Манітобі консервати здобули 8, СіСіеФ — 5, а ліберали — 1).

Думаємо, що четвертою причиною поразки лібералів було те, що вони, в наслідок самопевности, не зуміли відповідно маневрувати на виборах: не добрали кандидатів, які б могли завоювати довір'я виборців власними своїми якостями. Доказом цього є факт, що у 18 виборчих округах Торонта ліберали змогли перемогти тільки в одній окрузі — Триніті, у якій вони виставили кандидатом д-ра Гайдаша (поляк з походження). Між іншим, д-р Гайдаш —

Високодостойний Джан Діфенбейкер, прем'єр Канади і лідер Прогресивно-консервативної партії.

перший і єдиний поляк у федеральному парляменті Канади. Нема сумніву, що при врахуванні різноплеменного стану населення Торонта і відповідного добору кандидатів, вони змогли б здобути в Торонті ще пару місць. Докторові Гайдашеві дуже помогли й українці — деякі з них (навіть редактори й доктори!) підписали спеціяльні заклики до виборців.

За приклад бездарного маневрування лібералів у виборах, можна навести ще інший факт: вони висунули проти дотеперішнього посла з партії Сошіал кредит у східньому Едмонтоні, українця А. Головача, дуже популярного в цілій Канаді голову міста Едмонтона В. Гавриляка. Розраховувалось на те, що обіцянка призначити В. Гавриляка міністром імміграції примусить переважаючих кількістю українців цієї округи голосувати за лібералів. Та це не помогло: А. Головач, який був досить добрим послом, переміг... Якби було враховано настрій виборців і замість розбивати голоси виборців українського походження між двома кандидатами українського роду, і цим навіть озлобляти значну частину виборців, виставити кандидатуру В. Гавриляка в зах. Едмонтоні, де кандидат лібералів провалився малим числом голосів, то нема сумніву, що виборці західнього Едмонтону були б радо голосували за свого улюбленого голову міста і лібералы мали б одним голосом більше.

Ще більшим нетактом було використовування В. Гавриляка для виборчої пропаганди аж... у Торонті, за тисячі миль від Едмонтону. І знову ж проти кандидатів українського роду.

Таких фактів, можна сподіватися, було більше. Нас, новоканадців українського походження, завжди буде турбувати питання визволення наших поневолених братів і сестер. Нема дивного, що ми дуже цікавимось політикою нашого уряду в цій справі, як і поглядами канадських партій на неї. Треба ствердити, що з чотирьох канадських партій хоч трохи виразне становище займають лише консервати: дуже прихильно до поневолених народів ставився колишній лідер цієї партії Джордж Дрю і так само прихильно ставиться до цих справ і теперішній лідер консерватів Джан Діфенбейкер. Це викликало симпатію українців до цієї партії. На зустрічі з редакторами етнічної преси в Оттаві в лютому ц. р. тільки Дж. Діфенбейкер виразно зформулював погляди своєї партії на цю справу. Підтвердив він це і на пресовій конференції редакторам етнічної преси в Сі Вей готелі в Торонті, в травні ц. р. Консервати послуговувались цим і в самій виборчій кампанії. Інші партії, або обминали це питання, або говорили щось дуже невиразне, на зразок відомого нам давно вже "всє люді — братья..."

Звичайно, що Канада України не визволить — визволить її сам наш народ. Та Канада може чимало зробити в цьому напрямку на міжнародньому форумі. Тому й мусимо стежити, яка з канадських партій бодай бачить цю проблему, а яка вперто не хоче її бачити. Було б величезною шкодою для Канади, коли б у її державному проводі стояли люди обмежені, люди, які не бачили б далі від кордонів Канади і вірности Британській Імперії. Не ті тепер часи, щоб якась держава могла існувати, як не займаний щасливий острів, не цікавлячись світовими подіями. Безпека Канади, як і кожної іншої країни світу, залежить виключно від розподілу СРСР на національні держави. Коли цього не станеться, то її не врятує ніщо, а тим більше ховання в тінь Великої Брітанії.

У внутрішній політиці консервати у виборчій кампанії ішли з гаслами: поліпшити соціяльне забезпечення, зокрема збільшити старечі пенсії, знизити податки, підвищити ціни на збіжжя, дотримуючись тут політики "гнучких цін", збільшити продаж пшениці, подбати про охоронні заходи перед навалою сільсько-господарських продуктів з США, унезалежнення Канади від США взагалі, боротьба з великими монополіями в Канаді, привернути права парляментові, бо загально вважалося, що вирішенням передати будову газопроводу американській фірмі, не рахуючись з найгострішими запереченнями опозиційних партій, ці права було порушено.

Хто ж такий Джан Діфенбейкер, сьогоднішній лідер консерватів? Йому сьогодні 61 рік. Він був адвокатом у Принс Альберт (західня Канада), де працював останні 32 роки. Послом до парляменту він є з 1940 р., а консерватом з ранньої молодости. За провідництво в консервативній партії безуспіш-

Михайло Старчевський — міністер праці

но старався вже не раз: у 1942 р. і в 1948 р. Став лідером партії в минулому році, коли Джордж Дрю відмовився від керівництва за станом здоров'я. Джан Діфенбейкер завжди вважався знавцем з ділянки міжнародньої політики.

Зараз Дж. Діфенбейкер створив уряд, у якому він є не тільки прем'єром, а й міністром закордонних справ. В уряді, крім нього, є ще 16 міністрів, у тім числі українець Михайло Старчевський (Майкл Старр), якому доручено портфель міністра праці.

Для українців цей факт має виняткове значення: це свідчить не тільки про наші здібності і про нашу вагу в канадському житті, а й про довіру до нас наших співгромадян англо-саксонського походження. Це сприяє також зменшенню почуття меншевартости, яке, ніде правди діти, все таки ще й досі потрохи в нас є.

Завдяки малій перевазі консерватів у парляменті, існування уряду Діфенбейкера буде залежати виключно від уміння здобути підтримку опозиційних партій, зокрема СіСіеФ і Сошіал Кредиту. Без підтримки, хоч одної з тих партій, уряд не втримається і змушений буде проголосити нові вибори.

Які ж осяги наші, українців? До парляменту обрано 6 послів українського роду: д-р І. Кучерепа (Торонто. Гайпарк), Михайло Старчевський (Ошава) — обидва консервати, Ф. Заплітний (Даферин, Манітоба) — СіСіеФ, А. Головач (Едмонтон) — Сошеал Кредит, М. Мандзюк, (Маркет, Манітоба) — консерват, П. Стефура (Вегревил, Альберта) — Сошеал Кредит. Усіх українців у цих виборах кандидувало 17 осіб.

Два посли більше, ніж у попередньому парляменті. Звичайно, це осяг. Але при цьому нам не треба забувати, що пропорційно до кількости українців у Канаді нашій етнічній групі належалося б 10-11 послів! Отже, ми можемо потішитись тим, що ми... нічого не зробили! Українці вклали в розбудову Канади багато поту і крови. Їм за те й належиться і відповідний голос у керуванні державою, яку вони своєю кров'ю і потом будували.

І цю можливість Канада нам дає — треба тільки хотіти цього і працювати на це.

Здається, ми мали б право запитати: а де канадська молодь українського походження, яка щорічно десятками закінчує канадські університети? Де наша новоприбула молодь, що здобула дипльоми в канадських університетах? Україна її родила, Канада її вивчила і забезпечела їй справді добре життя. Чи не варто б нам послужити тій Канаді і нашому поневоленому народові?..

Це питання, які не мають права сходити із сторінок нашої преси, бо коли молода людина наша, закінчивши університет, буде тільки їздити на розкішних каделяках, набирати вагу і до отупіння сидіти перед апаратом телебачення, то нащо вона нам здалася?..

А нашої молоді не дуже то густо, не тільки в загально-канадських партіях, а й в українських політичних організаціях.

ТОРОНТО ВІТАЄ МІНІСТРА МИХАЙЛА СТАРЧЕВСЬКОГО ТА СУДДЮ СОЛОМОНА

СУС, Союз Українських Самостійників (одна з найстарших українських організацій у Канаді, члени якої створили колись Українську Православну Церкву в Канаді) 29 червня влаштував у Кінг Едвард готелі бенкет на честь новопризначеного судді окружного суду у Вінніпезі І. Соломона. На цей бенкет запрошено і міністра праці М. Старчевського, посла до федерального парляменту д-ра І. Кучерепу, посла до провінційного парляменту І. Яремка та інших гостей. Разом було присутніх яких 100 осіб, у тім числі Високопреосвященніший Михаїл, архиєпископ Торонта і Сх. Канади, митрофорний протоієрей П. Самець, протоієреї Д. Фотій та В. Федак (з Гамільтону), о. Ф. Легенюк з Нью Торонта, Є. Слонівський та Д. Пригорницький від СУЖЕРО, мгр. В. Гультай від Кр. екзекутиви УНО, п. Кривоус від Народнього дому та багато інших гостей.

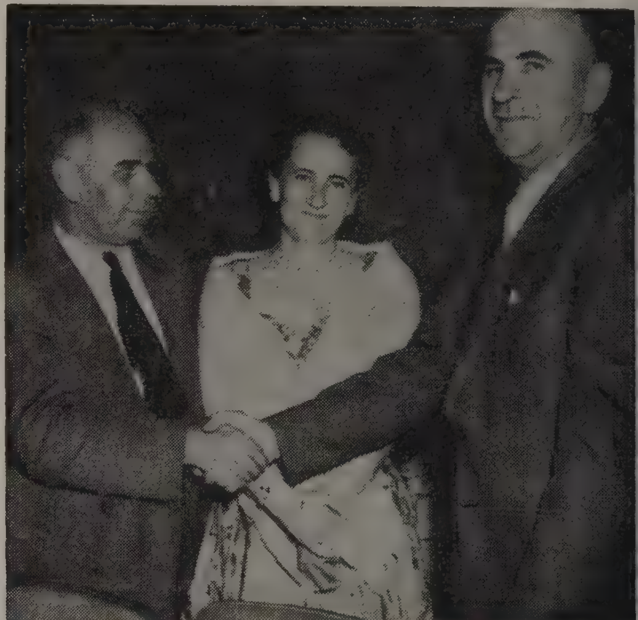

Високопреосвященніший архиєпископ Михаїл складає побажання судді Ів. Соломонові. Посередині — д-р П. Кіт — господар бенкету.

Представляв гостям міністра праці М. Старчевського посол Ів. Яремко, який згадав коротко наших піонерів у Канаді, їх тяжку працю, поневіряння. Все це кінчилось тим, що їх діти тепер займають чолові місця в проводі канадського державного життя. Одним з таких є і міністер М. Старчевський.

У такому ж дусі говорили й інші промовці, зокрема посол І. Кучерепа, голова катедральної громади В. Григоряк та інші. Особливо зворушливою була промова архиєпископа Михаїла, який дуже сердечно вітав "славного сина нашої Церкви", як він сказав, достойного міністра Старчевського, підкреслив великі заслуги в розбудові української православної церкви в Канаді судді І. Соломона і висловив надію, що не тільки українці, а й усі без винятку канадці будуть вдоволені з їх праці.

Представник СУЖЕРО Є. Слонівський говорив про співпрацю старшого й нового прошарків канадців українського роду — Союзу Українських Самостійників і СУЖЕРО, їх спільну працю на добро українського народу.

Від імені наших читачів бажаю Високодостойному судді Ів. Соломонові судити всіх мудро і правильно, — бути Соломоном! — що він і обіцяє в присутності симпатичного свідка: панни Ганни Фіґус (Вінніпеґ), секретаря головної управи СУМК (Союз Української Молоді Канади, одної з найстарших українських молодечих організацій Канади).

Відповідаючи на привіти, міністер М. Старчевський заявив, що він гордий з свого призначення. Гордий не так за себе, як за весь свій народ. Обіцяв докласти всіх зусиль, щоб довір'я канадського уряду,

Так промовляє суддя Іван Соломон!

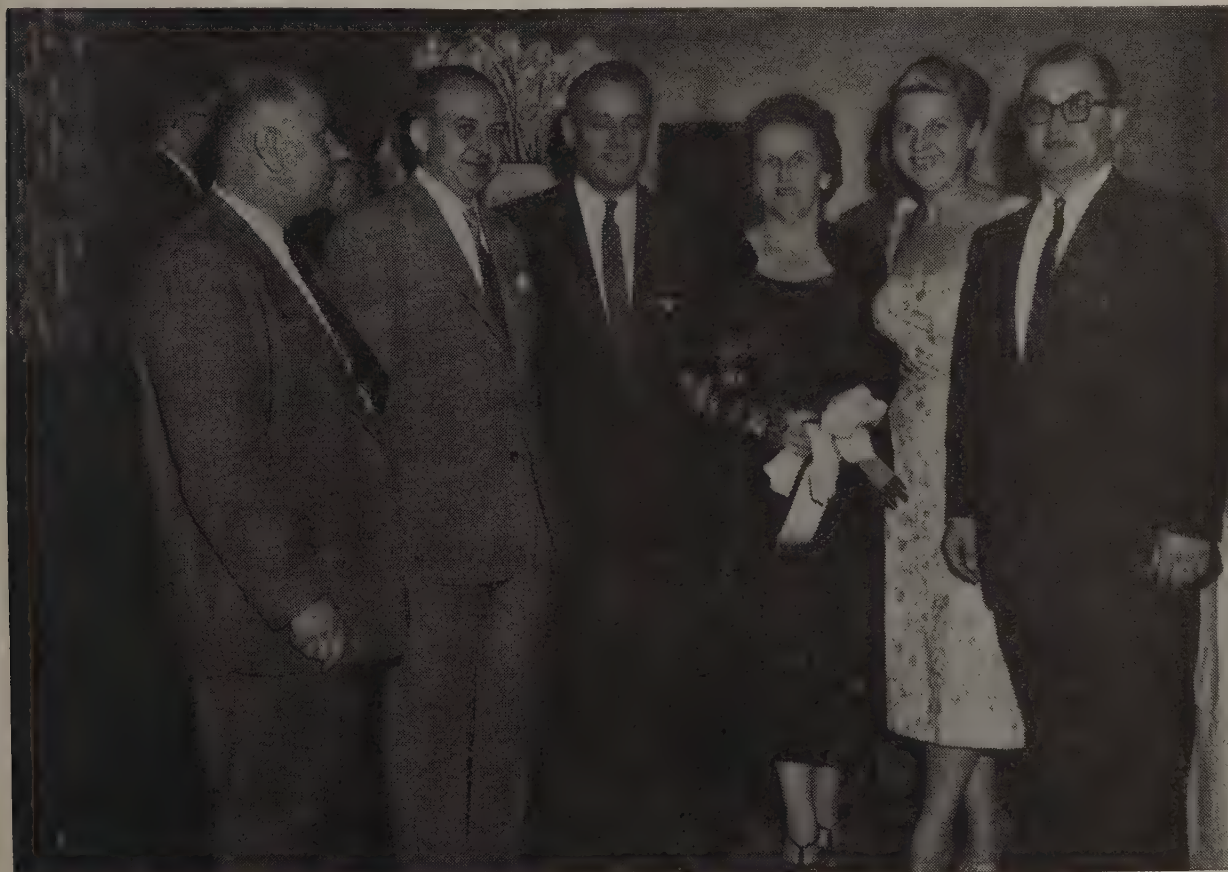
зокрема прем'єра Джона Діфенбейкера, від імені якого привітав присутніх, виправдати цілком. Відчувалося, що М. Старчевський цілком розуміє всю відповідальність, яку він тепер несе за всіх українців, що він зробить усе, щоб не сплямити доброго імені свого народу.

Дуже цікаво промовляв суддя І. Соломон. Ми, — сказав він, — досі були в канадському театрі лиш глядачами. З призначенням на посаду міністра українця М. Старчевського та із збільшенням кількости послів, канадців українського роду, ми почали грати в цьому театрі найвідповідальніші ролі. Це свідчить про наші здібності і про нашу вагу в Канаді.

Торкаючись тактики українців у Канаді, І. Соломон стверджує, що колись українці мали до вибору два шляхи своєї праці й життя: ми могли творити своєрідні міцні національні гетта, що помогло б нам утримати при нас більшу частину молодого покоління, і другий шлях — вихід у всеканадське море, себто, шлях канадського громадянства, участь у загальноканадському житті. СУС колись вибрав цей другий шлях. І це нам відкрило всі дороги. Ми мусимо бути в першу чергу канадцями, бо тільки це дає нам змогу мати сьогодні міністром М. Старчевського, спікером (головою) провінційного парляменту Манітоби п. Бачинського, це дає нам змогу мати багато послів у парляментах, це дало мені змогу стати суддею, мати українців на посадах голів великих міст і т. д. Обов'язки канадців і українців завжди йшли рівнобіжно. За довгі роки громадської праці я ще ні разу не помітив, щоб обов'язки канадського громадянина стали перешкодою у праці на добро українського народу. Канадські українці таки чимало прислужились українській справі, вони в майбутньому прислужаться їй ще більше.

Тут висловлюють побоювання, що, мовляв, Соломон, ставши суддею, не буде вже більше працювати для українських організацій, не буде його більше видно на храмових празниках і т. д. Не бійтеся, — запевняє високодостойний суддя: — Це в мене в крові і я свого ніколи не виречусь!

Суддя Ів. Соломон — цікава людина. Зовнішністю він дуже нагадує Т. Осьмачку. Народився у фармерській місцевості в Манітобі. Освіту здобув у Манітобському університеті. В українських організаціях бере участь з юнацьких часів. Українською мовою володіє дуже добре, цікавий і веселий промовець, людина рішуча і безкомпромісова. Слухаючи суддю І Соломона, мимоволі порівнюю його мову з мовою новоприбулих українців, які вже

На моє прохання почесні гості бенкету позують фотографові "Нових Днів": другий зліва — посол федерального парляменту д-р І. Кучерепа, міністер праці, Високодостойний Михайло Старчевський з дружиною (посередині) і посол Онтарійського провінційного парляменту Іван Яремко з дружиною.

Фото: П. Шкурка

позакінчували канадські університети тепер. Порівняння виходить на користь І. Соломона — багато новоприбулих розмовляють українською мовою гірше від нього. У нього поправніші не тільки вимова та словник, а й синтакса. Це свідчить про силу характеру І. Соломона, його відпорність, а заразом і про ролю українських православних інститутів у Канаді: І. Соломон у час університетського навчання був у Вінніпезькій філії Інституту ім. Петра Могили в Едмонтоні.

Православним українцям, зокрема організації СУС, за ці інститути належиться найбільша похвала. Шкода тільки, що в останніх роках робота інститутів занепадає, а інколи й примітивізується, як про це вже писалося в українській пресі. Тим більше, що тепер є кращі умови для їх праці — наявність чималої кількости культурних сил.

Високодостойним міністрові М. Старчевському та судді окружного суду у Вінніпезі І. Соломонові — найкращі побажання від усіх читачів "Нових Днів"! Віримо, що вони зроблять усе, щоб виправдати довір'я всіх канадців.

Цей приємний бенкет розпочався молитвою і закінчився співом "Достойно є..." та архиєрейським благословенням.

П. Волиняк

ЗУСТРІЧ УКРАЇНЦІВ КАНАДИ І США

30 червня в Торонті, на виставовій площі, відбулася зустріч українців Канади і США, зорганізована "організаціями революційної дії", чи "революційної єдности", як говорили офіційні промовці — я не дуже то розібрав цю нову для мене назву. Але як би вони там хитро не звались, я уточню цю назву — бандерівці.

Зустріч призначена 40-літтю Української Національної Революції.

Почалась вона Св. Літургією, яку відправив католицький єпископ, Високопреосвященний Ісидор.

Програма почалась від 3-ої години дня. Розпочато її підняттям прапорів, гимнами, потім пішли вільноручні вправи юних сумівців. І взагалі весь перший довжелезний відділ був відданий сумівцям. Закінчився він парадою сумівців.

Треба віддати належне бандерівцям, не в зневагу іншим партіям кажучи, вони ще не зовсім ледачі. На зустрічі можна було бачити коло 200 дітей в одностроях, які або "парадували", або співали, танцювали, деклямували, грали, — взагалі якось показували своє уміння і свою організованість. А це все таки здобуток. І за це я кажу: бандерівці — хороші хлопці й дівчата! Справді, намаганням працювати з дітьми, бандерівці опередили всі інші наші партії. І за це їм — честь і слава.

Я тільки маю деякі застереження щодо якости їх виховної роботи з дітьми. Перш за все я засуджую муштру та однострій для дітей шести-семи років. Що можна чекати від майбутньої людини, якщо вона від шести років ходить в однострої і салютує вождям і вождихам, які стоять на трибуні? Навіть більшовики того не роблять.

Та й однострій той незугарно пошитий, не має в собі й натяку на якусь витонченість форми чи бодай кольору: рижувате "хакі" і сині штани чи спідничка. І йдуть оті бідні діти, як гусенятка ніжками перебирають, а тут якийсь капраль дає їм різку команду: "Наліво на трибуну ГЛЯНЬ!". На трибуні ж, як я сказав раніш, — сиві й лисі "сумівці" та "сумівки", а фактично партійні 'вожді' та 'вождихи'...

А дітки ж хороші та милі, як янголятка — ще не встигли їх обличчя "водностроїти"...

І за це я кажу: Ні, не хороші хлопці й дівчата бандерівці! Ой, не хороші! Дуже важко вони думають.

Трошки краще це все виглядає, як діти виходять на сцену і виконують танки, пісні, деклямації. Але й тут однострій з гарної дитини робить пісного й старого карлика. Навіть у танках, де, ніби, були театральні костюми (Веснянки, хореографія О. Ґердан), не виявлено жодної винахідности й витончености смаку — якісь сіро-рябенькі невиразні спіднички у дівчаток. Такої спіднички не надіне доросла дівчина: вона запротестує негайно, бо яка ж дівчина хоче виглядати "пісною"?

Добре, що бандерівці працюють з дітьми, але я б починав цю працю не з муштри і однострою: я б учив дітей уміти любити батька й матір, любити сонце і квіти, одягав би їх не в пісний однострій, обмежений до двох "національних" кольорів — рижого "хакі" і "гранатового". Ні, я б шукав справді гарних кольорів, справді національного поєднання їх. Я б виховував у дитини радість, я б їй розказував, які квітки ростуть в Україні, як там світить сонце й місяць, якого кольору там море й гори, виховував би в дитини почуття радости, краси, фантазії... Десь з 9 років починав би її знайомити з історією України, а вже від 14-15 років одягав би на неї (та й то інколи тільки!) однострій і починав би їй тоді говорити про визвольну боротьбу. Тільки за цієї умови можна сподіватись, що з майбутнього "юного сумівця" буде повновартісна людина. А раз нема повновартісної людини, то годі там шукати українського патріота. І тут бандерівці таки дуже помиляються, коли роблять патріота, забуваючи про людину.

На жаль, на зустрічі протягом чотирьох годин було продемонстровано саме це: тільки муштра, піснота смаку й чимала порція демагогії, хоч і дуже патріотичної. І в цьому ми з бандерівцями маємо різні смаки і різні стилі праці.

Друга частина почалась майже з одногодинним спізненням. Але уникнути спізнення тут таки було важко — програма зустрічі перевантажена абсолютно.

Відкрив цю частину д-р Р. Малащук, виголосивши довгу доповідь, у якій, як учитель історії, який не знає свого предмету, за 20-30 хвилин переказав усю історію України від княжих до... бандерівських часів включно. Якщо ви думатимете, що він закінчив 30-им червня 1941 р., то ви дуже помиляєтесь.

Слухаю я цю доповідь і думаю: а що ж буде говорити Ів. Вовчук, який має виголосити основну доповідь? Але Ів. Вовчук вийшов із трудної ситуації дуже просто й легко: він ще раз повторив (скорочено, щоправда) майже всю історію України, додавши "арґумент історичної ваги", що російський письменник Брежньов свідчить, що всі українські селяни в 1917 р. були українськими націоналістами бандерівського хову, а тому — висновок Ів. Вовчука — Україна програла бій з Росією тільки через відсутність належного проводу... Точніш це мало б означати: не було тоді ОУНр на чолі з Степаном Бандерою та Ів. Вовчуком! Тепер це не повториться, бо, мовляв, такий провід ми вже маємо і "наш поїзд стоїт на запасном путі..."

Я від Ів. Вовчука сподівався чогось мудрішого і вмотивованішого. Його доповідь не мала ані блискітки оригінальности, свіжости думки, новизни підходу до теми.

Все ж таки пора розуміти, що бій у 1917-1921 рр. ми програли, але й виграли. Навіть бандерівцям відомо, що після 1917 р. ми стали справжньою великою нацією. Це факт, який ще не всі наші "націоналісти" знають. А з нагоди 40-літнього ювілею варто б це усвідомити всім. На це є безліч фактів і доказів. Ів. Вовчук їх, звичайно, міг би при бажанні вишукати. Але готуючи свою доповідь, він думав про інше: переконати слухачів, що вина не в історичних умовах, не в міжнародній ситуації і не в підтримці цілим світом Росії, а виключно у відсутності бандерівського проводу в часи Національної Революції 1917-21 рр. А тому, як не хочете ще одної "катастрофи", то шануйте ваш провід — мене та С. Бандеру...

Доповідь Ів. Вовчука не буде винятком: усі виступи на зустрічі були сльозоточиво-оплакувально-лайливо-погрожувальні: у жодному виступі не показано нашої сили, не відзначено наших осягів, яких повно на кожному кроці, не зроблено й натяку на намагання щось передбачити, щось умотивувати.

У такому ж стилі оформлено і сцену: на задній стіні великими літерами виписано гасло: "40 років боротьби" і намальвано портрети 3-ох осіб, які керували Національною Революцією 1917-21 рр. На першому місці — (що з тими східняками зробиш?..) Петлюра, а далі йдуть — на превелике здивування думаючого глядача — Коновалець та Шухевич... Так, так! А ви й досі не знали, що Коновалець і Шухевич керували нацією в 1917 році?..

Я вже мовчу про В. Винниченка, на місці якого, очевидно, намальовано Р. Шухевича, але чому ж на місці академіка М. Грушевського намальовано Є. Коновальця? Бо бандерівці Грушевського не люблять, скаже читач. Гаразд — можуть і не любити, все впорядку. Але мусять знати, що хоч сова сонця й не любить, а воно таки, кляте, існує... Не лишається нічого іншого, як закрити його... парасолькою! Що політичні сови й роблять...

Мене цікавить лиш одне: коли наші "націоналісти" з усіх ОУН зрозуміють, що не можна ж так вільно поводитись з такими світлими іменами, як ім'я Євгена Коновальця та Романа Шухевича-Чупринки. Не можна ж давати привід більшости українців ненавидіти імена людей, які віддали своє життя на вівтар визволення України! Зрозумійте ж, врешті, що таке пересмикування історичних фактів (в угоду вашим вождям) неминуче викличе антипатію до тих історичних постатей, за допомогою яких ви це пересмикування робите. Кожна історична постать має своє місце і свій час.

За пару тижнів відбудеться зустріч, яку організують СУЖЕРО, Добрус та ОДУМ. І я молю Бога, щоб там не повторилось те, що я бачив і чув на бандерівській зустрічі. Дуже б мені не хотілося передруковувати цей репортаж ще раз, позмінювавши тільки назви та імена... Та, може, Бог поможе!

Говорили ще й визначні канадські діячі: міністер М. Старчевський, посли федерального парляменту І. Кучерепа, А. Малоні, від імені прем'єра провінції Онтаріо Л. Фроста — посол Е. Ґросман, посол І. Яремко, від міста — контрольор Еллен, радіокоментаторка Е. Гайдер, колишній генеральний консул Литви д-р В. Ґіліс. Говорили всі вони гарно, з любов'ю до України і до нашого народу. Українці промовляли по-українському, а всі інші по-англійському, але кожен з них хоч кілька останніх речень сказав українською мовою. І це було зворушливо, і свідчило про їх справді щире ставлення до нашого визволення.

По промовах відбувся концерт. Концерт розпочала духова оркестра осередку СУМА з Чікаго. Оркестра дуже добре виглядає і гарно звучить. Виконано цілий ряд українських і чужих якісних творів. За оркестру сумівців треба тільки похвалити — бандерівці справді гарні хлопці й дівчата! Вони частогусто зроблять щось таке, на що інші ніяк не спроможуться. А дириґент І. Барабаш, видно, таки працьовита і знаюча людина.

На решту концерту в мене не вистачило сили.

Скільки було людей на зустрічі? Я сказав, що 3-4 тисячі, а один з моїх колеґ (дуже прихильно наставлений до ОУН) запевняв мене, що не більше 1.5 —2 тисячі. Якщо взяти від цих двох чисел середнє, то, мабуть, будемо близько до істини.

П. Волиняк

ПОМЕР ЄВГЕН СПОЛЬСЬКИЙ

Ділимось з нашими читачами сумною вісткою, що минулого місяця в Торонті помер один з наших читачів — Євген Спольський.

Смерть сталась несподівано. Покійний походив з Галичини, закінчив електро-технічний факультет Львівського політехнічного інституту. У Торонті працював в одній з електро-технічних фірм.

Покійний належав до тих людей, які завжди говорять те, що думають, а роблять те, що кажуть: як Євген Спольський сказав, то вже не було сумніву, що він те саме й думає. Це дало Йому змогу мати багато щирих друзів, які дуже чисельно прийшли на Його похорон.

Смерть Євгена Спольського засмутила багатьох українців Торонта.

Дружині Покійного, синові і братам з родинами висловлюємо найщиріше співчуття.

Вічна Йому пам'ять! **Редакція.**

Конкурс на історичну повість

1959 році збігаються дві історичні дати. Одна з них — 250-ліття Полтавського бою (17 червня 1709 р.), що закінчилась перемогою Петра Першого над шведами та українцями. Друга — бій під Конотопом над річкою Соснівкою (8 липня 1659 р.), що скінчився повною поразкою військ московського царя Олексія Михайловича й перемогою українських військ під командою гетьмана Івана Виговського.

250-ліття поразки і 300-ліття перемоги!

Нема сумніву, що про дату Полтавського бою скоро почнуть трубіти росіяни, особливо в окупованій Україні, а за ними, як водиться, подію "поразки" почнуть пережовувати й кола нашої еміграції. Друга ж дата — буде забута, бо окупантові невигідно про неї говорити, а коли б і довелося її згадувати, то буде зроблено все, щоб фальшиво витлумачити цей радісний для України факт, як це вже не раз робилося, особливо у творах, присвячених 300-літтю "воз'єднання". Для прикладу можна навести хочби п'єсу Любомира Дмитерка "Навіки разом", у якій цілком очорнено світлу постать гетьмана Виговського.

До цієї дати залишається ще два роки, час цілком достатній, щоб наші громадсько-політичні та наукові установи на еміграції відповідно підготувалися до цих роковин, а не були змушені заговорити аж тоді, коли їх до цього спровокують офіційні окупантські чинники в Україні.

З уваги на це, видавництво "Нові Дні" проголошує

КОНКУРС

На історичну повість на тему Конотопського бою 1659 року.

Умови конкурсу:

1. Ідея твору: Незламна віковічна воля українського народу до самостійного життя у власній державі, відчуття історичної окремішности української нації від свого північного сусіда за доби Руїни.

2. Тло твору: У творі мають бути відтворені політичні, економічні та побутові умови України того часу. Твір має бути не агітаційно-пропагандивний, а мусить бути обґрунтований на наукових даних.

3. Розмір твору: Не менше 125 сторінок рукопису, друкованого на стандартного розміру паперу через один інтервал. Рукопис надсилається до видавництва у двох примірниках.

4. Твір підписується гаслом, а прізвище автора надсилається в закритому конверті під тим же гаслом. Конверти з прізвищами розкриє журі конкурсу після призначення нагород.

5. Журі конкурсу буде усталено пізніш і склад його буде оприлюднено в пресі.

6. За кращі твори установлено такі нагороди: 1-ша — 150 дол., 2-га — 100, 3-тя — 75 дол.

Гарантуємо, що всупереч еміграційній традиції перша нагорода не буде поділена і буде виплачена навіть за умови, що знайдеться хоч один твір, який журі конкурсу вважатиме за можливе друкувати.

7. Останній термін надсилання творів на конкурс — 1 вересня 1958 р.

Твори надсилати на адресу "Нових Днів".

Можливо, що вдасться знайти спонзорів і тоді розмір нагород буде збільшений. Сьогодні ж подаємо мінімальні нагороди, на які спроможне наше видавництво. Будемо вдячні всім часописам, які які передрукують це повідомлення.

В-во "НОВІ ДНІ"

Наукове Товариство ім. Шевченка сповіщає з глибоким смутком про смерть свого дійсного члена, одного з видатніших сучасних дослідників української літератури

бл. п. проф. Миколи ГЛОБЕНКА.

Покійний, народився 19. 2. 1902 р., після довгої й важкої недуги помер 29. 5. 1957 р. у Мужен б. Кан, у Південній Франції. Його наукові зацікавлення зосередилися довкола питання традиції старокиївської доби в літературі українського барокко ("Патерікон С. Косова"; "Тератургіма А. Кальнофойського"), історії нової літератури (статті, присвячені м. ін. Котляревському, І. Левицькому, Хвильовому, Лятуринській) та стану літературознавства (" Шевченко у совєтськім літературознавстві"; "35 літ української літератури в СССР" — по-англійському). З 1949 р. викладав Покійний історію української літератури в Українському Вільному Університеті (у характері надзвичайного професора). Проф. Глобенко в останні роки свого творчого життя був спеціяльно тісно пов'язаний із життям нашого Товариства; з 14. 11. 1950 р. дійсний член у Філологічній секції, увесь час брав активну участь у працях над Енциклопедією Українознавства, як член редакційної колегії, літературний редактор і співробітник ЕУ І., як заступник головного редактора і редактор відділу "Література" в ЕУ ІІ. Він написав до цього видання десятки статтей і розвідок. Крім цього редагував Покійний видання НТШ, м. ін. відому книгу П. Зайцева "Життя Т. Шевченка" та прочитав низку доповідей на наукових конференціях і сесіях НТШ. У рр. 1950—54 чл. Головного виділу НТШ, був проф. Глобенко з 1952 р. членом Виділу НТШ в Европі. Українська спільнота втратила в Покійному творчого робітника, українська наука — талановитого дослідника, НТШ — одного з найвідданіших співробітників, Чию втрату зокрема болюче вічуває Редакція ЕУ.

Вічна Йому пам'ять!

МИСТЕЦЬКЕ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

* "Рад. Україна" вмістила рецензію Валентина Речмедина на виставу п'єси Ю. Яновського "Дума про Британку" в театрі ім. Франка (режисер Гнат Юра), присвячену 40-літтю Жовтневої Революції. Особливо рецензент відзначає акторку Нону Копержинську в ролі Ганни, акторку К. Литвиненко — Клеопатра та актора П. Сергієнка — Гнат Середенко.

* Соліст Софійської опери (Болгарія) Борис Христов виступив з успіхом у Київській опері, в операх "Фауст" та "Севільський цирюльник".

* Вийшла книжка "Славетня співачка" (Львів, 1956 р. про знамениту українську співачку Соломію Крушельницьку із спогадами О. Лисенка, С. Людкевича, М. Колесси, А. Кос-Анатольського.

* У Бельгії (Льєж) відбувся міжнародній конкурс на кращий струнний квартет. У складі жюрі конкурсу був відомий український композитор Б. Лятошинський.

* Георгіос Коколіос — відомий грецький оперовий співак (драматичний тенор) виступив у Київській опері у виставах "Аїда" та "Кармен". Він відзначає чудовий ансамбль співаків-киян, зокрема Ларису Руденко.

* Роман Юрія Яновського "Вершники" вийшов французькою мовою за редакцією визначного письменника Люї Арагона.

* З нагоди 50 річчя з дня народження відомого українського дитячого письменника Миколи Трублаїні (1907 — 1941) видана повна збірка його творів у чотирьох томах.

* А Богатирьов, К. Данькевич, М. Колесса, Б. Лятошинський, Ю. Мейтус, Г. Майборода та Л. Ревуцький вибрані до складу правління Всесоюзної Спілки Композиторів. Головою ревізійної комісії вибрано П. О. Козицького.

* В ніч з 28 на 29 травня ц. р. в Київському театрі музичної комедії працівники кіностудії ім. О. Довженка разом з професором Отто Чермаком (відомий автор чеської органної музики) зробили запис на електрофонічному органі нової кінокомедії "Штепсель женить Тарапуньку" Ю. Тимошенка (виконавці Ю. Березін та Ю. Тимошенко) для всесвітньої вистави в Брюселі. Ю. Березін та Ю. Тимошенко — найвизначніші актори української естради. Обидва вони закінчили театральний інститут ім. Карпенка-Карого в Києві 1941 р. Цього року відвідували Париж для ознайомлення з кращими естрадними ансамблями французької столиці.

* 5 січня ц. р. на будинку театру ім. М. Садовського в Києві (кол. Троїцького Дому) встановлено меморіяльну дошку з нагоди 50-річчя заснування першого стаціонарного українського театру (1907).

* Львівський оперовий театр (тепер ім. Франка) готує до 40-ліття Жовтневої Революції вистави нових опер: С. Людкевича — "Довбуш" та А. Кос-Анатольського — "На зустріч сонцю". А. Кос-Анатольський до ювілею І. Франка вже написав був балет "Сойчине крило".

* Композитор К. Данькевич працює зараз над оперою "Назар Стодоля", за драмою Т. Шевченка.

НАРЕШТІ ДОДУМАЛИСЬ...

За постановою уряду України в ближчий час будуть поставлені пам'ятники: Т. Шевченкові та Ів. Франкові — у Львові, Ів. Франкові — у Бориславі, Дрогобицької области, Лесі Українці — в с. Колодяжному, Ковельського р-ну, Волинської области, М. Леонтовичу — в м. Тульчині, Вінницької области, М. Лисенкові — в Києві, В. Короленкові — в Полтаві, Ів. Тобілевичові — в Кіровограді, М. Коцюбинському — у Вінниці.

("Літ. Газета", 14 червня, 1957)

У Києві відбулись гастролі солістів італійського радія та телебачення. Перший виступ італійських гостей відбувся 11 червня в приміщенні театру ім. Франка.

У виконанні Маури Патріняні, Міно Вінчі, Альми Данієлі, Г. Ванoріо, Марчулли Альтієрі та інших солістів, а також інструментального квінтету під дириґуванням композитора Немо Сеґуріні були виконані популярні старовинні та сучасні італійські пісні.

КАМІНЬ МІРЧОЇ ВОДИ

У 1950 році на будівництві каналу Дунай — Чорне море, на залізничній станції Мірча Вода поблизу Констанци, під час земляних робіт знайдено камінь з слов'янським написом. Учені установили, що він фіксує похід Ігоря на Візантію і є найдавнішим старо-українським написом, зробленим у 943 році.